

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н.КАРАЗІНА**

Брайловський Ілля Аркадійович

УДК 338.242

**ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ**

Спеціальність 08.00.01 – економічна теорія та історія
економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі економічної теорії Донецького національного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор економічних наук, професор **Дмитриченко Лілія Іванівна**, Донецький національний університет, завідувач кафедри економічної теорії

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент **Длугопольський Олександр Володимирович**, Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України, професор кафедри економічної теорії, директор НДІ інноваційного розвитку та державотворення (Тернопіль);

доктор економічних наук, доцент **Проданова Лариса Василівна**, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського Міністерства освіти і науки України, завідувач кафедри економічної теорії (Кривий Ріг);

доктор економічних наук, професор **Хохлов Микола Пантелеймонович**, пенсіонер (Харків)

Захист відбудеться «___»_____ 2015 року о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.01 у Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна Міністерства освіти і науки України за адресою: 61002, м. Харків, вул. Мирноносицька, 1, ауд 2-14.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, Майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «_____»_____ 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.М.Соболєв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Головним завданням сучасного етапу розвитку України є модернізація економіки країни з метою підвищення її конкурентоспроможності і стійкості перед викликами сучасності. Економічна модернізація вимагає переозброєння основних галузей промисловості, випереджального розвитку інфраструктури всіх видів, створення сучасних виробництв і будівництва нових об'єктів соціального сектора. Міжнародний досвід показав, що переведення економіки на шлях модернізації неможливо здійснити із залученням лише державних ресурсів. Вирішення зазначеної проблеми можливе тільки на підґрунті об'єднання зусиль держави і приватного бізнесу, що у світовій практиці реалізується в рамках інституту державно-приватного партнерства (ДПП).

Питання співпраці держави з приватними підприємцями беруть початок у взаємодії двох основних суб'єктів ринкової економіки ще з найперших держав. Однак державно-приватне партнерство стало переважною формою такої співпраці з кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Про значимість взаємодії державного і приватного капіталу йдеться у наукових працях сучасних вчених, які наголошують, що державно-приватне партнерство диктується змінами сучасної картини світу, умов господарювання – посиленням глобальної конкуренції та ризиків, з одного боку, і наростанням диспропорцій у світовій економіці – з іншого. Унаслідок синергії названих факторів розширюються масштаби й удосконалюються форми партнерства держави і приватного бізнесу. Ефективне державно-приватне партнерство являє собою складову інтенсифікації розвитку продуктивних сил.

Разом з тим, взаємодія держави з приватними підприємцями, створення стійких партнерських відносин між ними ускладнюється недостатньою пропрацьованістю економічно-інституційних основ цієї взаємодії, питань перерозподілу прав власності, які виникають у процесі реалізації проектів у рамках відносин державно-приватного партнерства, поспішністю прийняття адміністративних рішень щодо створення ДПП без докладного опрацювання його моделі і механізму. Нечітке уявлення про фінансові джерела, потенційні ризики й очікувану ефективність від реалізації проектів у ряді випадків призводять до неефективного використання державних ресурсів і втрати бізнесом зацікавленості в участі у ДПП.

Тому існує нагальна потреба теоретичного осмислення проблем, які виникають у процесі функціонування механізму державно-приватного партнерства, майнових відносин, специфічних проблем управління об'єктами власності в рамках ДПП і їх відчуження, здійснюваного в тісному зв'язку з дослідженням фінансового механізму, джерел фінансування, форм і процесу фінансового забезпечення державно-приватного партнерства, розподілу майнових боргових зобов'язань і відповідних їм прав і відповідальності, виникаючих ризиків, критеріїв оцінки реальних фінансових і соціальних результатів ДПП.

Актуальність теми дисертаційної роботи визначається об'єктивною необхідністю комплексного аналізу і теоретичного осмислення проблем, пов'язаних з інтенсифікацією розвитку інституту ДПП в Україні, а також обґрунтування методики активізації залучення приватного бізнесу до реалізації інвестиційних проектів масштабного характеру, які б сприяли інноваційному розвитку країни.

Ступінь розробленості проблеми. Вивчення проблеми формування і розвитку державно-приватного партнерства і його застосування для реалізації масштабних суспільно значимих проектів, знаходиться на стику декількох наук, а саме: економіки, фінансів, теорії й практики державного управління, а також права. При цьому економічну складову партнерства між державою і приватним бізнесом варто розглядати як базисну і таку, що має основне значення.

Загальнотеоретичну основу формування інституту ДПП у сучасних умовах становлять дослідження провідних вчених у галузі економіки й менеджменту – таких як Дж.М. Кейнс, Ф. Ліст, А.Маршалл, Дж.С.Мілль, Ф.Найт, Д. Норт, В. Ойкен, Д. Рікардо, П.Самуельсон, А. Сміт, Г.Ходжи та інші.

Методологічні основи формування розвитку ДПП досліджують А.Акінтої, Дж.Аллан, С.Афанасьєв, Н.Безбах, В.Варнавський, Д.Грімсі, А.Зельднер, В.Клепіков, В.Кузьмін, Є.Сава, О. Харт, Х. Хем та інші вчені.

Організаційно-економічним аспектам ДПП приділяють увагу Г.Боднар, О.Бойко, В.Варнавський, Т.Єфименко, О.Огій, С.Грев та багато інших відомих вчених.

В Україні методологію формування і розвитку ДПП, досліджують М. Авксентьєв, Г. Аксьонова, О.Балуєк, Н. Безбах, О.Головінов, А.Гриценко, О. Длугопольський, Л.Дмитриченко, С.Єрмілов, В.Жук, С.Клименко, О.Ляхович, В.Павлов, О.Пильтяй, Л.Проданова, О.Самойліков, О.Солодовнік, О.Тофанюк, В.Узунов, М. Хохлов та інші провідні вчені.

Необхідно додати, що вчені досліджують механізми, форми, фактори розвитку, переваги й недоліки, галузеві й територіальні особливості, інвестиційні й нормативно-правові механізми, ризики, соціально-економічні наслідки, міжнародні та інші аспекти державно-приватного партнерства.

Однак у наукових працях названих авторів відсутнє комплексне дослідження відносин ДПП, особливо в умовах динамічного зовнішнього середовища, що притаманне сучасній Україні. Тому розробка теорії, методології та механізмів реалізації ДПП для забезпечення ефективного розвитку суспільства є актуальною, має наукове й практичне значення, що визначило вибір теми дослідження, його мету і задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до науково-дослідних тем Донецького національного університету Міністерства освіти і науки України: «Господарський механізм сучасної економіки» (номер державної реєстрації 0106U004651) (розроблено теоретичні засади функціонування та розвитку державно-приватних партнерських відносин; досліджено їх економічну

природу й сутність та запропоновано механізм захисту інтересів суб'єктів партнерських відносин); «Соціальні проблеми країн перехідної економіки й шляхи їхнього вирішення» (номер державної реєстрації 0106U012157) (запропоновано методичні підходи до обґрунтування механізмів формування національної моделі державно-приватного партнерства); «Мотивація трудової діяльності в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 10-1вв/5) (розроблено модель мотиваційного механізму розвитку відносин державно-приватного партнерства).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування комплексу теоретичних, методологічних і практичних підходів до визначення місця й ролі державно-приватного партнерства в економічній структурі сучасного суспільства, а також розробка сучасної концепції механізму розвитку державно-приватного партнерства в Україні.

Для реалізації мети поставлено і вирішено наступні **задачі**:

- досліджено генезис державно-приватних партнерств як соціально-економічного феномену;
- розроблено методологію аналізу формування й розвитку ДПП на підґрунті поєднання елементів інституціональної, неокейнсіанської і неокласичної теорій та теорії сумісно-розділених відносин;
- визначено теоретико-методологічні аспекти взаємодії суспільного і приватного секторів економіки;
- розкрито сутність та економічний зміст категорії «державно-приватне партнерство»;
- систематизовано досвід застосування державно-приватного партнерства в провідних індустріальних країнах;
- досліджено процеси формування, планування та впровадження проектів державно-приватного партнерства в країнах з низьким і середнім рівнем доходу;
- визначено механізми державно-приватного партнерства в країнах СНД;
- узагальнено зміст і цілі державно-приватних партнерств;
- систематизовано моделі державно-приватних партнерств;
- розроблено сучасну концепцію механізму розвитку державно-приватного партнерства в Україні;
- класифіковано й охарактеризовано ризики учасників державно-приватних партнерств;
- досліджено концепції управління бізнес-ризиками ДПП і розроблено відповідний механізм для умов національної економіки;
- проаналізовано нормативно-правове забезпечення реалізації відносин державно-приватного партнерства в Україні;
- розкрито особливості становлення державно-приватних партнерств в Україні;
- визначено перспективні напрями розвитку форм і методів співпраці держави та бізнесу в Україні.

Об'єкт дослідження – процес формування й розвитку державно-приватних партнерств як інструмент розв'язання соціально-економічних проблем суспільства.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади і механізм забезпечення розвитку державно-приватного партнерства в Україні.

Методи дослідження. Аналіз проблем ДПП базується на фундаментальних положеннях економічної теорії, працях провідних вчених в галузі ДПП, аналітичних звітах державних і громадських економічних інститутів та міжнародних фінансових організацій, законодавчих й нормативно-правових документах щодо регулювання партнерських відносин.

У роботі застосовано сукупність загальнофілософських методів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Комплексний підхід і діалектичні принципи дозволили виявити сутнісні характеристики досліджуваних процесів, форми їхнього прояву, виділити властиві їм протиріччя й визначити тенденції їхнього розвитку. Системний аналіз використано для визначення складових відносин ДПП та обґрунтування критеріїв класифікації його форм.

Синергетичний підхід став підґрунтям аналізу й визначення сутності та економічного змісту категорії «державно-приватне партнерство», а також обґрунтування елементів механізму реалізації державно-приватного партнерства в Україні. Дослідження механізмів розвитку ДПП у різних країнах світу проводилося з використанням структурного підходу, методів логічного, порівняльного і статистичного аналізу, угруповань, абстрактно-логічного моделювання тощо. Методи моделювання використано при аналізі ризиків учасників ДПП і для обґрунтування особливостей розвитку державно-приватних партнерств та механізму їх реалізації в національній економіці України.

Наукова новизна дослідження полягає в постановці і вирішенні важливої наукової та практично значущої для економіки країни і економічної науки проблеми розробки сучасної методології формування й розвитку державно-приватного партнерства та механізму його реалізації в Україні.

Зміст конкретних результатів, одержаних особисто здобувачем, полягає в наступному.

Вперше:

- обґрунтовано, що методологічною основою аналізу сутності, економічного змісту, механізмів і протиріч розвитку державно-приватного партнерства є теорія сумісно-розділених відносин: сумісними є відносини об'єднання фінансових, трудових, інтелектуальних та інших ресурсів задля спільної реалізації проектів, а розділеними є відносини власності, відносини щодо розподілу ризиків, а також щодо одержання й привласнення вигід від реалізації проектів державно-приватного партнерства;

- доведено, що діалектика відносин між суспільним і приватним секторами економіки є основою логіко-історичного становлення й розвитку ДПП: виокремлено первинні форми партнерських відносин, які базувалися на взаємовигідній основі, але в яких були відсутні інституційні складові, як

протоформи ДПП (відкуп, каперство або корсарство, перші приватні корпорації, концесії); виявлено два головних чинника виникнення ранніх форм державно-приватного партнерства – інтереси сторін і нерозвиненість держави та її інститутів; показано, що різноманітність сучасних інституціональних форм і моделей ДПП обумовлена посиленням державного впливу на економіку та корпоратизацією економічних відносин, розширенням і поглибленням співпраці держави з приватним капіталом;

- виявлено загальні передумови формування ДПП (зростання суспільних потреб при значному дефіциті державних ресурсів; обмеженість традиційних банківських джерел фінансування особливо у довгостроковому кредитуванні; виникнення промислово-фінансових груп), а також особливості державно-приватного партнерства в країнах з різним рівнем розвитку (у високорозвинених країнах світу – інтенсифікація діяльності ДПП в цілому та поглиблення відмінностей в темпах зростання на окремих регіональних ринках; збільшення кредитного потенціалу інфраструктурних проектів соціальної спрямованості, глобалізації проектів ДПП; в країнах, що розвиваються – нестійка динаміка інвестицій у проекти ДПП; переважне їх зосередження у інфраструктурних проектах енергетичної галузі, у транспортних та телекомунікаційних проектах; відносно низька відповідальність приватного сектору за експлуатаційні витрати та ризики; в країнах з трансформаційною економікою – закономірний розвиток відносин ДПП в умовах становлення ринкового середовища, обмеження їх ресурсного й інституціонального забезпечення; переважне зосередження інвестування у інфраструктурні, енергетичні, телекомунікаційні проекти. Під час світової кризи фактично припинено реалізацію проектів ДПП);

- розроблено концепцію управління ризиками ДПП, яка містить: 1) визначення сутності і класифікацію ризиків державно-приватного партнерства за критеріями: політичні, економічні, соціокультурні, технологічні; 2) визначення ключових факторів ризиків – імовірність їх виникнення і ступінь їх наслідків (впливу); 3) виявлення методів, прийомів і принципів розподілу ризиків, які необхідно використовувати при прийнятті та реалізації рішень в умовах ризику; 4) систему управління ризиками з метою їх елімінації.

Доведено, що управління ризиками має бути спрямоване на виявлення, запобігання, стримування та зниження ризиків в інтересах проекту і має тривати протягом усього життя проекту; виділено п'ять етапів циклу управління ризиками: аналіз макро- і мікросередовища, вибір ознак класифікації ризиків, якісна і кількісна оцінка ризиків, вибір і обґрунтування методів управління ризиками; моніторинг ризиків. Реалізація концепції забезпечує можливість вибору ефективної моделі уникнення ризиків.

Удосконалено:

- категоріальний апарат економічної теорії щодо проблем функціонування й розвитку відносин державно-приватного партнерства за рахунок: 1) виявлення діалектичного зв'язку низки категорій і понять партнерства держави і приватного бізнесу та форм їх взаємодії;

2) систематизації підходів до визначення дефініції «державно-приватне партнерство» за фінансовим, організаційним та правовим критеріями; 3) обґрунтування сутності взаємодії держави й приватного капіталу в змішаній економіці як категорії державно-приватного партнерства, що включає і відображає спільність цілей, ринкові механізми взаємодії та сумісно-розділені відносини у прибутках та ризиках;

- визначення державно-приватного партнерства як системи взаємовигідного економічного співробітництва державного і приватного секторів економіки (з можливістю залучення третіх осіб), що певним чином організаційно-юридично оформлена, заснована на розподілі ризиків між державою і приватним сектором (на покладанні ризиків на того партнера, який зможе попередити, або пом'якшити їх негативні наслідки) і орієнтується на одержання максимального ефекту від реалізації проектів державно-приватного партнерства та на задоволення інтересів суб'єктів державно-приватного партнерства в умовах обмеженості ресурсів окремої сторони;

- застосування моделі PEST-класифікації ризиків державно-приватного партнерства за рахунок: 1) доповнення кожної з груп ризиків новими видами (Р – прямі політичні ризики, протекціонізм, законодавчі зміни; Е – передінвестиційні, ризик зборів з доходів, фінансові ризики, ризики перевитрати; S – ризики громадської думки, екологічні, моральні, ризики партнерства і ризики групової справедливості; Т – ризик управління проектами, ризик будівництва; ризик проектування і прихованих дефектів, оточення, форс-мажор); 2) розкриття залежності між ризиками у кожній групі; 3) класифікації ризиків за рівнями та стадіями виконання партнерських проектів;

- уявлення щодо чинних моделей державно-приватного партнерства: узагальнено підходи до їх класифікації за такими критеріями, як право власності, відповідальність за інвестиції, розподіл ризиків, термін дії контракту; доповнено їх класифікацію за критерієм відповідальності приватного сектора (контракти постачання й управління, проекти під ключ, affermage/оренда, концесії, приватна власність на активи; розуміння механізму формування і реалізації проектів державно-приватного партнерства в частині об'єднання активів держави з інвестиційними, управлінськими, мотиваційними та іншими ресурсами приватного сектора.

Дістали подальшого розвитку:

- систематизація методів дослідження сутності і структури державно-приватного партнерства та механізмів взаємодії державного і приватного секторів економіки за напрямками: 1) еволюційно-генетичний; 2) структурно-морфологічний; 3) функціональний. Доведено, що використання кожного з методів передбачає застосування інструментарію різних напрямів сучасної економічної науки, а також сучасних теорій державно-приватного партнерства (агентської теорії, теорії транзакційних та теорії операційних витрат; теорії неповних контрактів, теорії змішаної економіки, теорії суспільних благ);

- теорія ризиків за рахунок її доповнення: 1) врахуванням впливу інституціональних чинників (корупція, нераціональне витрачання коштів при здійсненні державних закупівель, низький рівень менеджменту); 2) використанням методів якісної і кількісної оцінки ризиків; 3) необхідністю пропорційності зв'язку між величиною ризику і очікуваним економічним ефектом;

- характеристика сучасних особливостей розвитку ДПП в Україні: нерівномірність кількості проектів і обсягів інвестицій за роками та регіонами; некоректність державної звітності про хід реалізації проектів державно-приватного партнерства; домінування таких форм відносин державно-приватного партнерства як передавання активів, проекти «під ключ» над концесіями та угодами управління й експлуатації; нестійкість фінансового партнерства влади й бізнесу внаслідок дефіциту довіри між ними; недосконалості законодавства в сфері державно-приватного партнерства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у подальшому розвитку методології економічної теорії щодо відносин державно-приватного партнерства, а також щодо практики реалізації ДПП в Україні.

Висновки й пропозиції дослідження спрямовано на розвиток ДПП й використання його переваг при реалізації великомасштабних інвестиційних проектів. Результати досліджень, запропоновані методики і рекомендації можуть бути використані при створенні інституціональної основи ДПП, а також при організації відбору та оцінки ефективності проектів, що реалізуються в системі ДПП. Авторські пропозиції використано Червоногвардійською міською районною адміністрацією (довідка № 4-704/15 від 16.09.2014), ПАТ «Веско» (довідка № 5411 від 28.11.2014), ПрАТ «Глини Донбасу» (довідка № 331/к від 26.08.2014), ТОВ «Кераммеханізація» (довідка № 62 від 26.11.2014), ТОВ «Юмджи проект» (довідка № 321 від 01.12.2014).

Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі ВНЗ в ході викладання дисциплін «Макроекономіка», «Державне регулювання економіки», «Інвестиції», «Фінансування і кредитування інвестицій», «Інвестиційний аналіз».

Особистий внесок здобувача у статті [23, 27], написані у співавторстві, розкрито у бібліографічному описі цих статей у переліку опублікованих наукових праць по темі дисертації. В дисертації використано лише ідеї і пропозиції дисертанта, що містяться у цих працях.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати і висновки дисертаційної роботи були представлені на 19 наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції "Перспективні напрямки економічної науки" (Дніпропетровськ, 01-02.02.2012); IV Міжнародній науково-практичній конференції "Маркетинг на міжнародних ринках товарів і послуг: глобальні аспекти" Міжнародної науково-практичної конференції викладачів, аспірантів і студентів (Попрад, Словаччина, 14-15.02.2013); Міжнародній науково-практичній інтернет-

конференції "Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності" (Донецьк, 27-28.02.2013); IX Міжнародній науково-практичній конференції "Věda a technologie: krok do budoucnosti-2013" (Прага, Чехія, 27.02-05.03.2013); VI Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасна економічна теорія та пошук ефективних механізмів господарювання" (Сімферополь, 15-16.03.2012); V Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих вчених "Економічна теорія в умовах глобалізації економіки" (Донецьк, 20-21.03.2013); II Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції "Формування конкурентоспроможної економіки: теоретичні, методичні та практичні засади" (Тернопіль, 21-22.03.2013); V Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів "Маркетингове управління конкурентоспроможністю" (Дніпропетровськ, 29.03.2013); щорічній Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальные проблемы экономики и управления» (Москва, Росія, 15-17.04.2013); III Всеукраїнській науково-практичній конференції "Актуальні проблеми і прогресивні напрями управління економічним розвитком вітчизняних підприємств" (Кривий Ріг, 23-24.04.2013); Міжнародній науково-практичній конференції, "Економічні проблеми сталого розвитку", присвяченій пам'яті проф. Балацького О.Ф. (Суми, 24-26.04.2013); III Міжнародній науково-методичній конференції "Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці" (Чернівці, 14-17.05.2013); II Міжнародній науково-практичній конференції викладачів, аспірантів і студентів "Україна – Чорногорія: економічна трансформація та перспективи міжнародної співпраці" (Будва, Чорногорія, 18-25.05.2013); Міжнародній науково-практичній конференції "Бізнес в умовах трансформаційної економіки" (Сімферополь–Судак, 21-25.05.2013); 2-й Міжнародній науковій конференції «Applied Sciences and Technologies in the United States and Europe: Common Challenges and Scientific Findings» (Н'ю-Йорк, США, 9-10.09.2013); XXV Міжнародній науково-практичній конференції "Соціально-економічний розвиток регіонів" (Київ, 13-14.09.2013); Міжнародній науково-практичній конференції "Модернізація економіки: проблеми, шляхи розвитку та перспективи" (Дніпропетровськ, 13-14.09.2013); Міжнародній науково-практичній конференції "Перспективи розвитку ринкової економіки на засадах конкурентоспроможності, інноваційності та сталості" (Дніпропетровськ, 14-15.02.2014); Міжнародній науково-практичній конференції "Якість технологій – якість життя" (Перемишль, Польща, 22-23.02.2014).

Публікації. Результати й висновки дисертаційної роботи опубліковано у 50 наукових працях, у тому числі у 1 одноосібній монографії обсягом 21,9 д.а. та у 26 статтях у фахових наукових виданнях обсягом 14,50 д.а., з них 5 статей у наукових періодичних виданнях інших держав з напрямку, з якого підготовлено дисертацію, та прирівняних до них вітчизняних наукових періодичних фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз. Загальний обсяг наукових праць за темою дисертації становить 40,35 д.а., з яких автору належить 39,25 д.а.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку джерел з 424 найменувань, 8 додатків. Загальний обсяг роботи 461 стор. Основний обсяг дисертації викладено на 391 стор. Матеріал дисертації ілюструють 38 таблиць, 79 рисунків (з яких повні сторінки займають: таблиці – 7 сторінок, рисунки – 3 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, розкрито сутність і стан досліджуваної проблеми, її значення для забезпечення подальшого соціально-економічного розвитку України, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів і розроблених рекомендацій, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та загальну характеристику публікацій за темою дисертації.

У першому розділі "Методологічні засади державно-приватного партнерства" досліджено генезис та історію розвитку державно-приватного партнерства; розглянуто теоретичні аспекти взаємодії суспільного й приватного секторів економіки; визначено сутність і економічний зміст державно-приватного партнерства.

На підставі аналізу генезису та історичних аспектів співробітництва державного і приватного секторів економіки систематизовано форми розвитку ДДП (рис. 1).

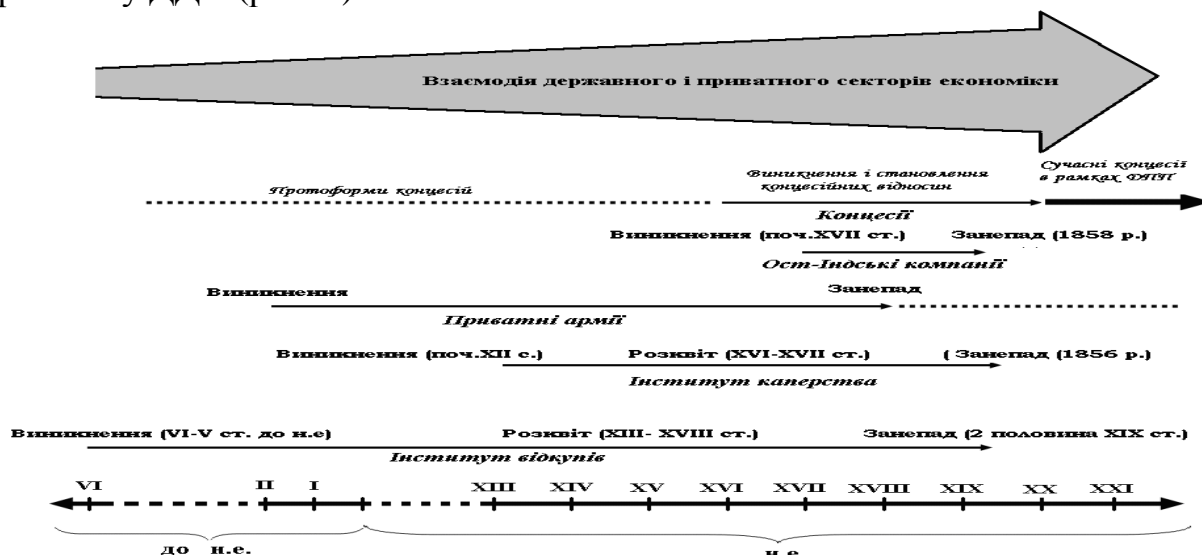

Рис. 1. Історичний розвиток форм взаємодії державного і приватного секторів економіки (Джерело: розроблено автором)

Найпершою формою такої взаємодії, яку можна класифікувати як *протоформу* ДДП, був *відкуп* – передача державою приватній особі на певний період і на певних умовах права стягувати податкові та інші збори й платежі. Відкупи виникли у VI ст. до н.е. (в силу слабкості системи

державного управління, нерозвиненості фіскальної системи, відсутності у держави точної інформації про платників податків тощо) і були поширені в сфері збору податків у Персії, Давньому Єгипті, Давній Греції. У середні віки відкупи були розповсюджені у Франції, Голландії, Іспанії, Англії й стали одним з найважливіших джерел первісного накопичення капіталу. З розвитком капіталізму певні форми відкупів збереглися в Італії. У США наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. існували форми відкупів при стягненні податкових недоїмок.

На території сучасної України відкупи виникли у ХV-ХVІ ст. Найбільшого розвитку набули митні, соляні, винні відкупи. Дохід казни від питного податку становив понад 40% суми всіх податків держбюджету. Тому не дивлячись на непрозорість діяльності відкупників, слабкі можливості їх контролю й корупційний характер видачі відкупів, відмовитися від них, було неможливо. Тільки у 1863 р. винні відкупи були скасовані і замінені акцизом.

Одною з *протоформ* ДПП є *каперство* або *корсарство*, поширене в ХІІІ-ХІХ ст. Важливу роль каперство відіграло як спільне використання державних і приватних ініціатив (фактично – попередників ДПП). Так, у Франції було створено так звану «*систему королівського співробітництва*» з метою підтримати будівництво й оснащення військових кораблів, діяльність судноремонтних заводів, а також як частину стратегічних планів зайняття конкурентних позицій серед інших світових торговельних держав. Каперство також сприяло розвитку Великобританії як провідної морської держави. В рамках каперства застосовувалися певні ресурси: держава – фінансові кошти, кораблі та інфраструктуру для їх обслуговування, будівництва і ремонту; приватні партнери – фінансові кошти і кораблі. Співвідношення державного і приватного внеску фінансів і кораблів становило приблизно 1:6.

Як і в каперстві, певні риси партнерства держави й приватного сектора простежуються і в *інституті військового найманства*. Така протоформа ДПП зберігається дотепер у нерозвинутих країнах, де держава не здатна формувати й утримувати постійну армію: за оцінками фахівців, на африканському континенті сьогодні існує близько 90 приватних військових груп. Особливо ці тенденції проявляються в країнах, охоплених громадянськими війнами, наприклад, у Анголі та Сьєрра-Леоне.

Встановлено, що практично всі названі моделі співробітництва держави і приватного сектору підпорядковувалися двом головним тенденціям. Перша – це інтереси сторін, друга – нерозвиненість держави та її інститутів. Доведено, що виникнення ранніх форм відносин держави і бізнесу обумовлювалося тим, що державі для реалізації своїх функцій були потрібні певні ресурси (в першу чергу фінансові). Через нерозвиненість інститутів держави вона не могла в повній мірі та в необхідні на поточний момент терміни самостійно реалізувати свої економічні, політичні та інші інтереси. Для розв'язання проблеми держава делегувала частину своїх функцій і надавала частину її ресурсів приватному сектору, який, з одного боку, задовольняв фінансові потреби держави, часто навіть «за передоплатою», а з іншого, частково брав на себе виконання функцій держави і отримував

економічний прибуток. Подібні відносини продовжували існувати доти, доки рівень розвитку держави та її інститутів не дав змогу останній максимально повно виконувати притаманні їй функції.

Аргументовано, що протоформи ДПП були не актами партнерства (за винятком окремих елементів концесійних відносин), а делегуванням окремих функцій держави приватному сектору. Тому більшість розглянутих моделей взаємодії держави й бізнесу припинили існувати, а оскільки й досі держава (щоправда зараз в основному з фінансових причин) не в змозі повною мірою задовольнити суспільні інтереси, на зміну протоформам у другій половині ХХ ст. виникли і отримали подальший розвиток сучасні форми ДПП.

Здійснено ретроспективний аналіз теоретичних основ взаємодії суспільного й приватного секторів економіки – концепцій (ліберальної, класичної, інституціональної, кейнсіанської, неокласичної) та сучасних теорій (агентської теорії, теорії транзакційних витрат, теорії операційних витрат, теорії неповних контрактів). Обґрунтовано, що методологічною основою аналізу сутності, економічного змісту, механізмів і протиріч розвитку ДПП є теорія сумісно-розділених відносин: сумісними є відносини об'єднання фінансових, трудових, інтелектуальних та інших ресурсів задля спільної реалізації проектів, а розділеними є відносини власності, відносини щодо розподілу ризиків, а також щодо одержання й привласнення вигід від реалізації проектів державно-приватного партнерства;

Показано, що в сучасній літературі під державно-приватним партнерством розуміються будь-які офіційні відносини або домовленості на фіксований (строковий) період часу між державними і приватними учасниками. Обидві сторони взаємодіють у процесі ухвалення рішення і співінвестують обмежені ресурси: гроші, персонал, устаткування та інформацію для досягнення конкретних завдань у певній галузі науки, технології та інновацій.

Запропоновано авторське визначення категорії «державно-приватне партнерство» як системи взаємовигідного економічного співробітництва державного і приватного секторів економіки (з можливістю залучення третіх осіб), що певним чином організаційно-юридично оформлена, заснована на розподілі ризиків між державою і приватним сектором (на покладанні ризиків на того партнера, який зможе попередити, або пом'якшити їх негативні наслідки) і орієнтується на одержання максимального ефекту від реалізації проектів державно-приватного партнерства та на задоволення інтересів суб'єктів державно-приватного партнерства в умовах обмеженості ресурсів окремої сторони;

Дане визначення враховує сучасну специфіку українських умов становлення ринкових відносин і представляє ДПП як систему інвестиційних по своїй суті проектів, засновану на справедливому розподілі необхідних організаційних, фінансових, виробничих та інших ризиків, що й забезпечує сторонам прийнятний результат.

У другому розділі «Світовий досвід державно-приватного партнерства» проаналізовано публічно-приватне партнерство в провідних

індустріальних країнах; розвиток державно-приватного партнерства в країнах з низьким і середнім рівнем доходу; механізм державно-приватного партнерства в країнах СНД.

Доведено, що державно-приватне партнерство набуває подальшого поширення у світі. Провідними країнами у цій сфері є США і Канада, які в 2013 році забезпечили 31% проектів ДПП. Найбільш активними регіонами відзначено регіон ЕМЕА та Латинської Америки.

За галузевим розподілом у світі лідирують проекти у галузі транспортної інфраструктури (38%) та охорони здоров'я (30%). Більшість проектів державно-приватного партнерства у світі у 2013 році мали самий низький інвестиційний рівень «ВВВ-».

Виявлено основні тенденції світового ринку державно-приватного партнерства у світі: високий потенціал даної системи відносин; зростання його визнання серед інвесторів; невеликий ухил убік транспортних проектів.

Особливого поширення ДПП набуло в якості засобу фінансування суспільної інфраструктури в країнах Європейського Союзу. Даний процес охоплює проекти в транспортному секторі, в будівництві громадських споруд та їх обладнанні, у водопостачанні і каналізації тощо. З кожним роком в ЄС досвід державно-приватного партнерства все більше поширюється на країни-учасники, серед яких провідною залишається Великобританія. Розвинені ринки ДПП створили Франція, Німеччина, Іспанія. До них приєднуються й інші країни ЄС. Всього в період з 1990 по 2013 роки в країнах ЄС було реалізовано 1682 проекти державно-приватного партнерства із загальним обсягом інвестицій понад 318 млрд. євро (табл.1).

Таблиця 1

Розвиток ДПП в Європейському Союзі (1990-2013)

Рік	Кількість проектів	Обсяги інвестування проектів (в млн. євро)	Рік	Кількість проектів	Обсяги інвестування проектів (в млн. євро)
1990	2	1386,6	2003	90	17357,1
1991	1	73,0	2004	125	16879,9
1992	3	610,0	2005	130	26794,3
1993	1	454,0	2006	144	27129,2
1994	3	1148,4	2007	136	29597,9
1995	12	3264,9	2008	115	24198,0
1996	26	8488,2	2009	118	15740,4
1997	33	5278,0	2010	112	18341,2
1998	66	19972,4	2011	84	17948,4
1999	77	9602,6	2012	66	11701,2
2000	97	15018,5	2013	80	16300,0
2001	79	13315,3	Всього	1682	318035,7
2002	82	17436,2			

(Джерело: розроблено автором)

Показано, що не зважаючи на негативні наслідки світової фінансової кризи, обсяги інвестицій у проекти ДПП вперше після 2009 року почали

зростати, хоча ринкова вартість проектів ДПП в 2010-2013 роки поки ще нижча за показники рекордних 2005-2007 років, але вже досягла рівня 2002-2004 років. За останні роки значно збільшився середній розмір інвестицій у проекти ДПП. Так, у 2013 році він досягнув 203,8 млн. євро (порівняно з 163 млн. євро в 2010 роком).

У вартісному виразі найбільш активним є транспортний сектор. З обсягом інвестицій у 9,6 млрд. євро він складає понад половину загальної ринкової вартості проектів ДПП в Європі. Крім того, розвиваються такі сектори, як сектор екології, охорони здоров'я, громадського порядку і безпеки, відпочинку й культури. В останні роки найменшу кількість проектів реалізовано у секторі телекомунікації.

Аналіз стану ДПП в країнах із середнім та низьким рівнем доходу дає підстави для висновку про негативний вплив світових фінансових криз, які відбувалися в аналізований період. Криві динаміки кількості проектів та обсягів інвестицій за 1990-2012 роки в усіх регіонах подібні: спостерігається постійне зростання до 1998 року, потім падіння до 2002 року з невеликими періодами зростання, які не досягають максимальної величини попереднього періоду; знов зростання до 2008 року, а потім падіння у 2009 році; певне зростання у 2010 році і знов падіння у 2011 році.

За показниками загальної кількості проектів і суми інвестицій провідні позиції займають Латинська Америка і Кариби (30% і 36%) та Східна Азія і Тихоокеанський регіон (29% і 18%). Але за кількістю проектів ДПП на одну країну лідирують Південна Азія (96,4%), Східна Азія і Тихоокеанський регіон (68%). Середня ж вартість одного проекту найбільша на Близькому Сході і в Південній Африці (628,3 млн дол.) та Латинській Америці і Карибах (424 млн дол.). У табл. 2 узагальнено рейтинг країн з низьким і середнім рівнем доходу за кількістю проектів та обсягами інвестицій.

Таблиця 2

Рейтинг країн з низьким і середнім рівнем доходу за кількістю проектів ДПП та обсягами інвестицій (1990 – 2012)

Країна	Кількість проектів	Проектні інвестиції, (млн дол.)
Китай	1018	116,399
Індія	605	273,433
Бразилія	550	325,537
Російська Федерація	334	120,783
Аргентина	208	87,423
Мексика	200	109,265
Туреччина	118	77,198

(Джерело: розроблено автором)

Найбільшу кількість проектів реалізовано в енергетиці, найменшу – у галузі водопостачання та каналізації, за кількістю інвестицій лідирує сектор телекомунікації; водопостачання і каналізація – на останньому місці. У кожному регіоні є 1-2 країни, які є лідерами у реалізації проектів ДПП, інші значно від них відстають, але демонструють відносно стабільні показники.

У пострадянських країнах протягом 1990-2012 років було реалізовано 524 проекти ДПП із загальним обсягом інвестицій 175,4 млрд. дол. США. Як і в основних регіонах, які виділено в базі даних Світового банку, в країнах СНД існує лідер – Російська Федерація, яка за кількістю проектів та інвестицій значно перевершує показники інших країн регіону (337 проектів). Далі йдуть Україна – 58, Казахстан – 35 та Грузія – 34 проекти. 9 з 12 країн регіону припинили діяльність у галузі ДПП вже протягом 4-6 років. І лише два лідери – Російська Федерація та Україна систематично займаються зазначеною діяльністю протягом досліджуваного періоду (рис. 2).

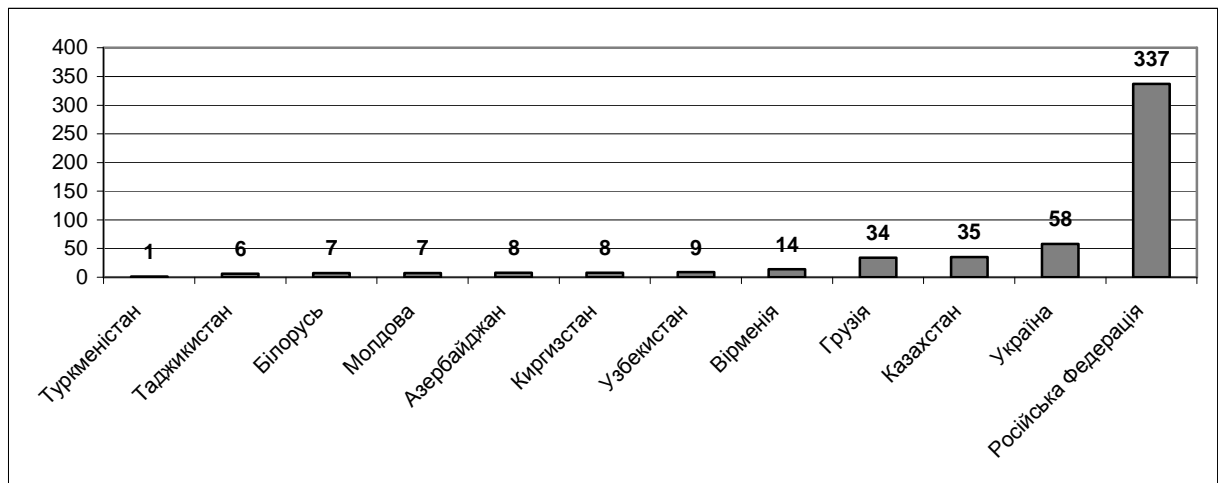

Рис. 2. Обсяги реалізації проектів ДПП в країнах СНД (1990-2012) (од.)
(Джерело: розроблено автором)

Якщо розглядати середнє фінансування проектів, то ситуація дещо відрізняється від розподілу проектів за кількістю. За розміром середнього показника інвестування проектів ДПП лідером із значним відривом є Білорусь, Російська Федерація та Узбекистан. На порядок менше зазначений показник у Киргизстані, Грузії та Молдові.

Практично всі пострадянські країни розпочали діяльність з реалізації проектів державно-приватного партнерства на початку 1990-х років. І якщо до 2008 року ця діяльність була в усіх країнах більш-менш систематичною, після 2008 року більшість країн її припинили. Винятком є Росія та Україна.

У третьому розділі “Механізм формування й розвитку державно-приватного партнерства в сучасних умовах України” окреслено цільові орієнтири державно-приватного партнерства; проаналізовано моделі державно-приватних партнерств; обґрунтовано механізм розвитку державно-приватного партнерства в Україні

Доведено, що основною метою виникнення ДПП є фінансування капіталомістких або малоприбуткових галузей економіки. На (рис. 3) відбито цільові орієнтири держави і приватного сектору як суб'єктів ДПП.

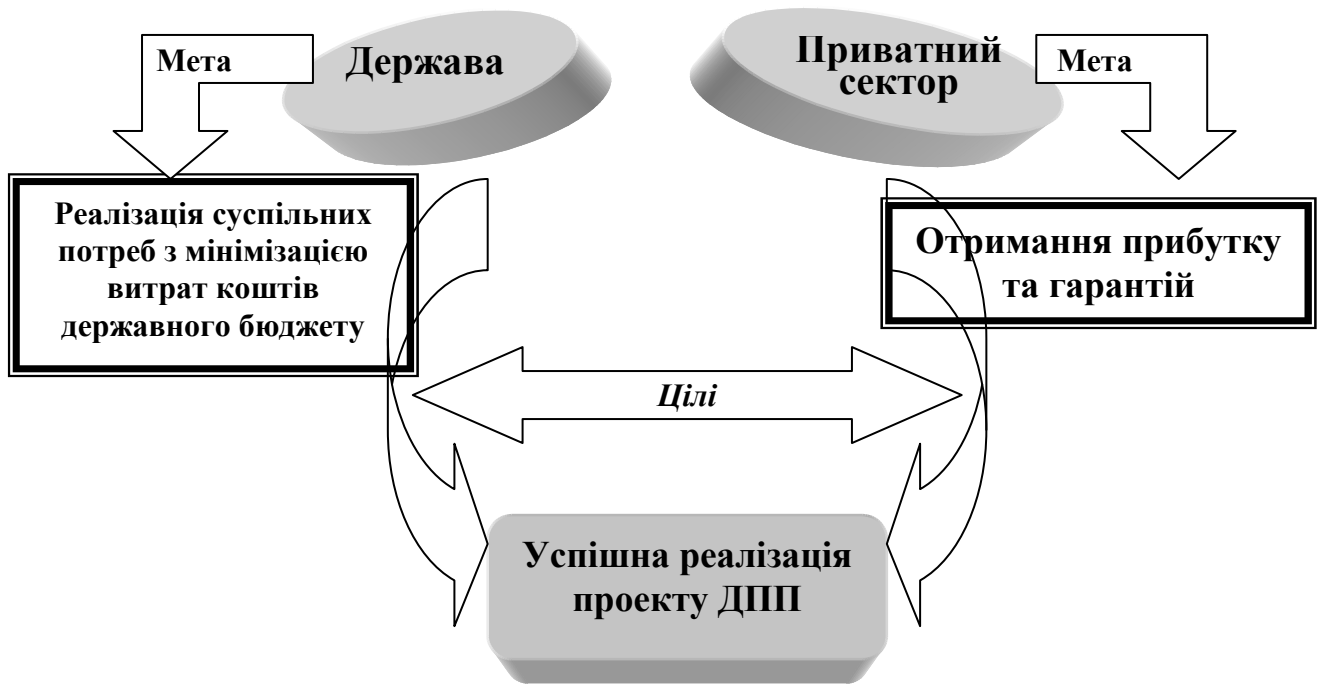

Рис. 3. Цільові орієнтири сторін ДПП (Джерело: розроблено автором)

Результативність державно-приватного партнерства пропонується розглядати з точки зору кожного з партнерів (табл. 3).

Таблиця 3

Інтереси сторін у процесі реалізації проектів ДПП

Державний сектор	Приватний сектор
Задоволення суспільних потреб та інтересів	Одержання прибутку
Реалізація суспільно значимих проектів без або з незначними витратами державного бюджету	Наявність гарантій повернення коштів
Поповнення державного бюджету за рахунок надходжень від реалізації проекту ДПП	Розвиток бізнесу
Підвищення ефективності управління об'єктами інфраструктури за рахунок залучення фахівців приватного сектора	Наявність певного захисту у кризові періоди
Підвищення рівня соціально-економічного розвитку та вирішення соціальних проблем	Підвищення рівня прибутковості бізнесу

(Джерело: розроблено автором)

Основною перевагою ДПП для приватного сектора є можливість розширення інвестиційних можливостей за рахунок інвестицій у ті галузі соціально-економічного життя країни, які раніше вважалися сферою державних капіталовкладень. Основними причинами, які спонукають

державу до здійснення проектів ДПП, є переваги, пов'язані з підвищенням ефективності, зменшенням часу впровадження проектів, активним залученням інновацій і, зрештою, забезпеченням вищої продуктивності у сфері надання громадських послуг шляхом створення конкурентного середовища. В остаточному підсумку всі проекти ДПП націлені на вирішення стратегічних державних завдань, на зниження гостроти соціальних протиріч.

Аналіз потенційних вигод та можливостей партнерства держави й бізнесу надав систематизувати моделі державно-приватних партнерств за принципом активності та прийняття на себе ризиків приватним сектором.

З точки зору подальшого узагальнення і класифікації як безпосередньо різних моделей ДПП, так і визначення їх у різних країнах, виділено чотири ключові елементи різних схем формування ДПП як системи взаємодії певних економічних суб'єктів (табл. 4).

Таблиця 4

Ключові елементи різних схем державно-приватного партнерства

Ключові елементи схем ДПП	Система взаємодії	Аутсорсинг	ПФІ	Поступка	Оренда	Будівництво, експлуатація, передавання
Визначення операції	Обслуговування	X	X	X	X	X
Визначення джерел фінансування	Капітальні вкладення за рахунок приватного сектора		X	X		X
	Відшкодовується зборами з користувачів			X	X	
	Відшкодовується за договором з державними органами	X	X			X
Створення суб'єкта-виконавця (SPV)	Створення активів приватною компанією		X	X		X
Визначення форм власності на виконаний об'єкт після закінчення проекту	Державна до та після укладання контракту	X	X	X	X	
	Приватна при укладанні контракту, державна після			X		X
	Приватна постійно					

(Джерело: розроблено автором)

Формування й реалізація проектів ДПП проходить ряд етапів, головним з яких є прийняття рішення. Після цього здійснюються процедури формування й затвердження завдань проекту, формування вимог до нього, відбору виконавців, реалізації та перевірки дієвості проекту, його виконання. Авторське бачення механізму розвитку ДПП в Україні відображено на рис. 4.

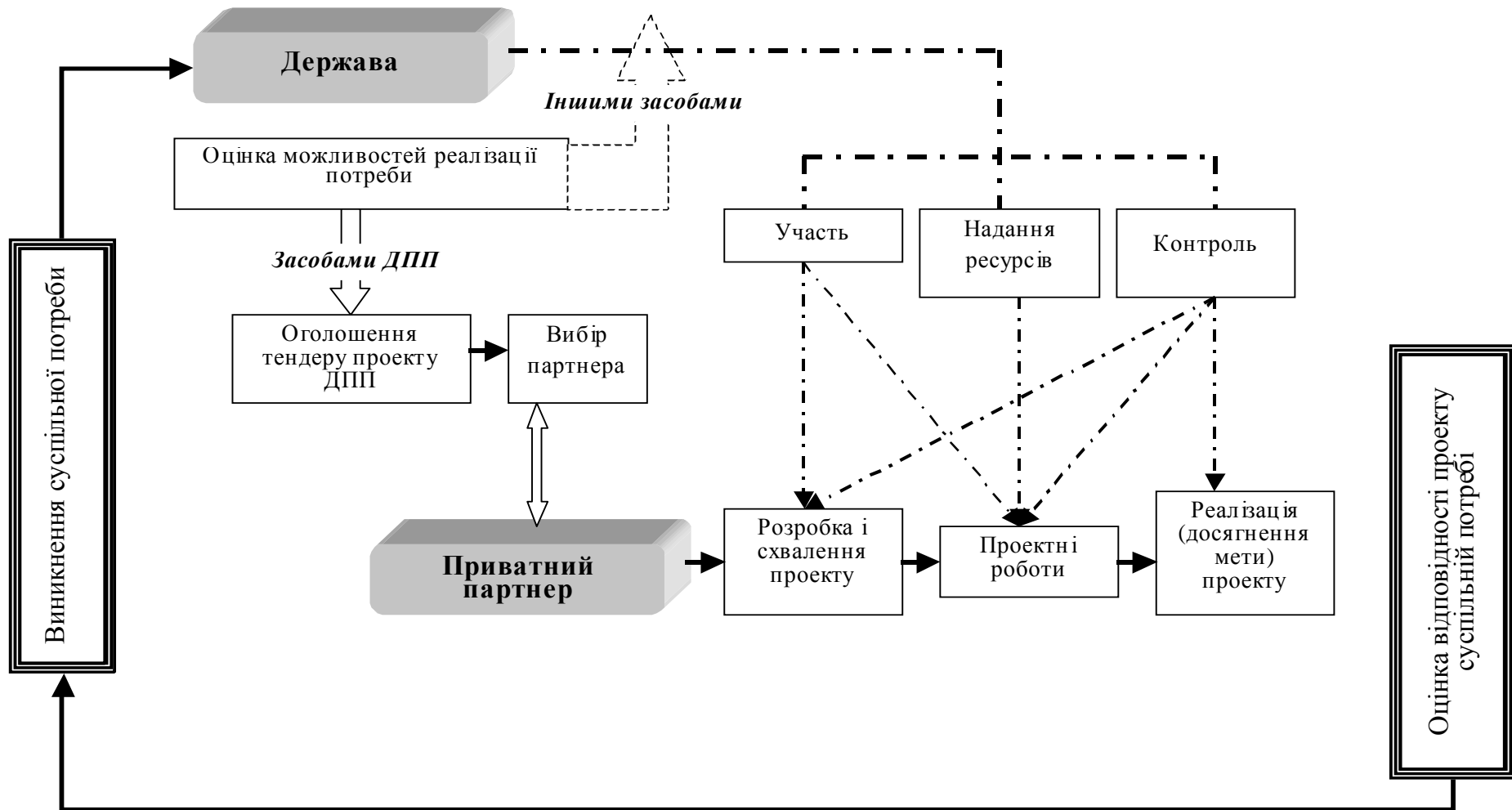

Рис. 4. Механізм розвитку державно-приватного партнерства в Україні
(Джерело: розроблено автором)

У проектній діяльності бере участь значна кількість осіб: представник державного сектора (концедент), інвестори, проектна команда, група кредиторів різних рівнів, постачальники сировини й матеріалів, підрядник, оператор та ін. Навіть наведений перелік свідчить про складність здійснення проектною діяльністю та управління ним.

Доведено, що на розвиток ДПП впливає безліч чинників, включаючи місцеву географію, політичну ситуацію, розвиненість ринку позикового капіталу тощо. Ці та інші чинники обумовлюють наявність значної кількості методів і моделей ДПП.

Доведено, що моделі державно-приватного партнерства змінюються від короткострокових простих контрактів (з інвестиційними вимогами або без них) до тривалої і дуже складної форми під назвою «Будівництво, експлуатація і передача».

Моделі ДПП класифіковано в п'яти групах в порядку збільшення залучення й прийняття на себе ризиків приватним сектором. Це моделі контрактів управління, «проектів під ключ», оренди, поступки, передавання активів. Кожна з груп моделей ДПП має особливості, які проаналізовано і систематизовано. Аргументовано тезу, що більшість проектів з приватною участю можна віднести до однієї з означених вище груп моделей ДПП. Однак, межі між цими групами і, відповідно, моделями ДПП не завжди чітко окреслені, і деякі проекти можуть бути віднесені більш ніж до однієї моделі ДПП. У цьому випадку проект вважається приналежним до тієї моделі, яка краще відображає ризики приватного сектора.

У четвертому розділі “Аналіз ризиків державно-приватного партнерства” досліджено сутність ризиків учасників державно-приватних партнерств; здійснено їх класифікацію, досліджено концепції управління бізнес-ризиками державно-приватного партнерства і розроблено відповідну концепцію для умов національної економіки.

Доведено, що у вітчизняній економічній науці проблема ризиків співпраці держави й бізнесу, зокрема при реалізації проектів ДПП майже не досліджується. Отже необхідною є розробка концепції управління бізнес-ризиками ДПП. Обґрунтовано, що змістовними елементами концепції мають бути: 1) визначення сутності і класифікація ризиків державно-приватного партнерства за критеріями: політичні, економічні, соціокультурні, технологічні; 2) визначення ключових факторів ризиків – імовірність їх виникнення і ступінь їх наслідків (впливу); 3) виявлення методів, прийомів і принципів розподілу ризиків, які необхідно використовувати при прийнятті та реалізації рішень в умовах ризику; 4) система управління ризиками з метою їх елімінації.

Визначено, що ризик проекту ДПП є непередбачуваною зміною загального результату проекту, при цьому приймаються до уваги не тільки результати безпосередньо проекту ДПП, але й результати, одержувані суспільством, урядом та іншими зацікавленими сторонами. Отже ризик зацікавлених сторін в проекті є непередбачуваною зміною у значенні інтересів суб'єктів ДПП. Показано, що поняття «ризик» відноситься як до загальних ризиків проекту, так і до компонентів специфічних ризиків, які проаналізовано і класифіковано.

Використовуючи для реалізації будь-якого проекту існуючі ресурси, кожна сторона враховує можливість існування певних ризиків, пов'язаних з проектною діяльністю. Однією з переваг реалізації інвестиційних проектів на принципах ДПП є зниження ризиків для всіх учасників партнерства. Проте цього можливо досягти тільки за допомогою реалізації двох основних принципів розподілу ризиків. *По-перше*, кількість ризиків, прийнятих на себе партнером, має бути пропорційною вигоді, яку він може отримати з проекту. *По-друге*, ризики мають бути передані тій стороні, яка може покрити їх з найменшими витратами. При цьому держава також повинна брати на себе певну частку відповідальності за можливі ризики й сприяти їх пом'якшенню для приватного сектора на основі взаємної підтримки. На практиці, більшість невдач при реалізації проектів державно-приватного партнерства пов'язана з недотриманням цих принципів, унаслідок чого, в умовах відсутності або недотримання сторонами домовленостей про розподіл можливих ризиків, кожен учасник проекту ДПП намагається перекласти відповідальність за ризики на свого партнера.

Обґрунтовано, що розподіл ризиків між партнерами в державно-приватній угоді необхідний тому, що повне їх перекладення на одну зі сторін створює суттєві загрози для здійснення проекту. Якщо всі ризики лягають на приватну компанію, то вірогідна поява ризиків, які компанія буде неспроможною прийняти, а також не зможе ефективно управляти ними, щоб довести їх величину до прийнятного рівня. Отже проект виявиться фінансово нестійким. У цьому випадку або компанія відмовиться від участі в проекті, уникаючи даних ризиків, або кредитори не нададуть фінансування під такий проект. У разі відсутності державних гарантій кредитори також несуть ризик значних фінансових втрат. Якщо всі ризики візьме на себе держава, то цей крок також значно зменшить ефективність реалізації проекту, що може привести до серйозних збитків держави, і основна мета проекту не буде досягнута. Це відбувається тому, що, з одного боку, органи державної влади часто менш зацікавлені в ефективному управлінні проектними ризиками, з іншого, це відразу знизить зацікавленість приватної компанії в ефективному управлінні проектом.

Запропоновано алгоритм розподілу ризиків між суб'єктами відносин ДПП. Доведено, що розподіл ризиків між державним та приватним партнерами залежить від типу державно-приватного партнерства, який на разі реалізується. Для проекту державно-приватного партнерства, що фінансується з приватних джерел, ризики, пов'язані з активами, доцільно покласти на приватного партнера, тоді як для проекту з будівництва та експлуатації, той же самий ризик доцільно покласти на уряд.

Доведено, що незалежно від того, який тип державно-приватного партнерства реалізується, уряд має зосередитися на формулюванні політичних цілей, яких він хоче досягти через партнерство; виявленні конкретного контрагента, з яким він буде вести справу за дорученням приватного партнера; структуруванні та калібруванні найбільш придатного механізму оплати за надання послуг приватному партнеру, у відповідності з державними цілями проекту; створенні механізмів і процесів для забезпечення страхування того

випадку, коли уряд не зможе виконати свої зобов'язання протягом терміну проекту.

Досліджено різні підходи до класифікації ризиків. Враховуючи весь спектр ризиків ДПП, запропоновано класифікувати їх за чотирма основними групами так званої PEST-класифікації ризиків (P – політичні, E – економічні, S – соціокультурні, T – технологічні).

Кожну з груп ризиків доповнено видами ризиків, виділено ризики за рівнями «держава – приватний партнер – суспільство»; в кожній групі ризиків розкрито взаємозалежності видів ризику на різних стадіях виконання партнерських проектів (табл. 5).

Таблиця 5

Взаємозалежності видів ризику в рамках PEST-класифікації

PEST категорії	Види ризику	Залежності видів ризику		
Політичні ризики	Прямі політичні	P1	P1 ⇒ P2 P2 ⇒ P6 P3 P6 ⇒ P1, P2 P4, P5	Залежний
	Прийняття політичних рішень	P2		Залежний
	Конкуренції постачальників суспільних послуг	P3		Незалежний
	Нормативні	P4		Залежний
	Протекціонізм	P5		Залежний
	Законодавчих змін	P6		Залежний
Економічні ризики	Передінвестиційні	E1	E1	Незалежний
	Зборів з доходів	E2	E2 ⇒ E3	Залежний
	Фінансові	E3	E3 ⇒ E4	Залежний
	Перевитрати	E4	E4 ⇒ E3	Залежний
Соціокультурні ризики	Громадської думки	S1	S2 ⇒ S1	Залежний
	Екологічні	S2	S3 ⇒ S4	Залежний
	Моральні	S3	S5 ⇒ S1	Залежний
	Партнерства	S4	S1 ⇔ S3	Взаємні
	Групової справедливості:	S5		Ексклюзивні
Технічні ризики	Управління проектами	T1	T1 ⇒ T4	Залежний
	Будівництва	T2	T3 ⇒ T2	Залежний
	Проектування і прихованих дефектів	T3	T4 ⇒ T2	Залежний
	Оточення	T4	T5 ⇒ T1, T2 T6	Залежний
	Технології	T5	T6 ⇒ T1	Залежний
	Форс-мажор	T6		Залежний

(Джерело: розроблено автором)

Оптимальний розподіл ризиків проекту мінімізує витрати й ризики проекту шляхом виділення і покладання особливих ризиків на партнера, який знаходиться у кращому становищі, щоб управляти ними.

В умовах об'єктивного існування ризику і пов'язаних з ним втрат виникає потреба в певному механізмі, який дозволив би найкращим з можливих способів ураховувати ризик при прийнятті та реалізації господарських рішень. Таким механізмом є управління ризиком. Управління ризиком можна охарактеризувати як сукупність методів, прийомів і заходів, які дозволяють певним чином прогнозувати настання ризикових подій і застосувати заходи до виключення або зниження негативних наслідків настання таких подій.

Стратегія управління ризиками передбачає:

- вибір структури ризиків, яка є основою встановлення ДПП. Саме від неї залежатиме ступінь залучення різних учасників в інвестиційний процес;

- виділення головних ризиків для державної влади, які знижують якість послуг, що надаються, а також збільшують тягар бюджетних витрат;

- поетапний розподіл ризиків: їх виявлення, оцінка дії, обмеження ризиків спільними зусиллями партнерів, розподіл ризиків, що залишилися;

- прийняття ризиків на себе, що пов'язано з певними витратами. Державні органи влади зацікавлені в скороченні ризиків проекту з їх участю і передаванні операторові лише тих ризиків, які самі не зможуть мінімізувати. Оптимізація ризиків для органів державної влади досягається, збалансованістю між ризиками, які вони бажають передати приватній компанії: очікуваним прибутком і витратами проекту для держави;

- обмеження ризиків проекту в результаті спільних дій з підготовки інституційних обмежень, визначення необхідних умов реалізації проекту, сприяння міжнародним організаціям, залучення єдиного досвідченого партнера, покриття фінансових ризиків, забезпечення гнучкості контракту, проведення ефективної маркетингової політики;

- виділення поточних фінансових і технічних ризиків, які повинні передаватися приватному партнерові;

- визначення ризиків попиту і пропозиції, які розподіляються між різними партнерами залежно від очікуваних доходів.

Запропоновано методика розрахунку ризиків проектів державно-приватного партнерства, що поєднує в собі особливості якісних і кількісних методів оцінки ризиків, враховує положення інвестиційної теорії про визначальну роль ризиків і прибутковості при ухваленні інвестиційних рішень і, при достатньо простих розрахунках (з можливістю автоматизації), дозволяє зробити висновок про вірогідність прийняття проекту з урахуванням бажаної прибутковості і характеру ризиків проекту.

У п'ятому розділі “Проблеми та перспективи розвитку державно-приватного партнерства в Україні” досліджено сучасні особливості розвитку державно-приватних партнерств в Україні; проаналізовано нормативно-правове забезпечення реалізації відносин державно-приватного партнерства, визначено перспективні напрями розвитку форм і методів співпраці держави та бізнесу в українській економіці.

Аналіз показав, що протягом 1992-2012 років в Україні було реалізовано 58 проектів державно-приватного партнерства із загальною вартістю інвестицій понад 14,2 млрд. дол. За основними показниками ДПП в Україні знаходиться на досить високому місці серед країн СНД (3 місце за кількістю проектів і залучених інвестицій). Переважна галузь застосування – телекомунікації, переважаючий тип проектів – комплексні проекти. Якщо у регіоні СНД в цілому у 2012 році кількість проектів знизилася у порівнянні з попереднім роком, то в Україні вона зросла і має найбільший показник за всю історію цієї діяльності. Проте, протягом 1992-2012 років спостерігалися чотири періоди, протягом яких кількість проектів перевищувала середнє значення, і в той же час – п'ять років, коли проекти ДПП взагалі не реалізовувались. Більше половини періоду значення активності було нижче за середнє. Порівняно зі світовими тенденціями в Україні спостерігалася нерівномірність розвитку ДПП за динамікою, за охопленням секторів економіки та використанням форм проектів ДПП (рис. 5 – 8).

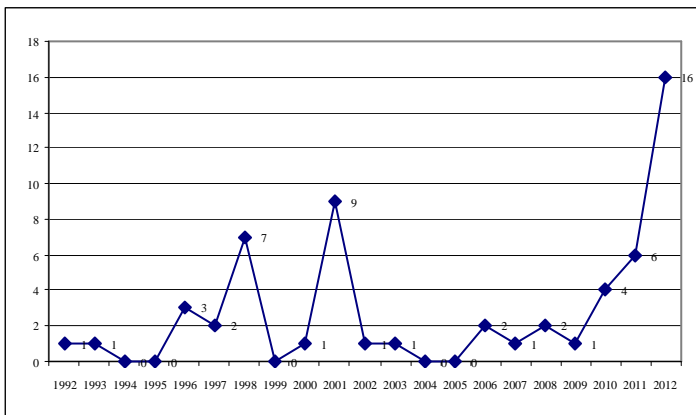

Рис. 5. Динаміка проектів ДПП в Україні (1992-2012 рр.)

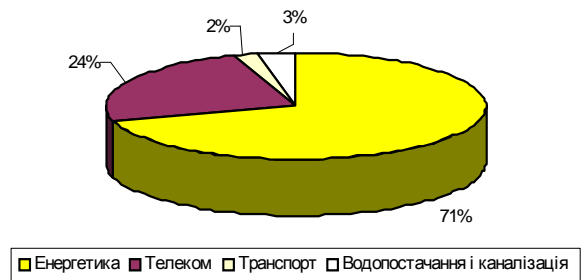

Рис. 7. Розподіл кількості проектів ДПП за секторами економіки України (%)

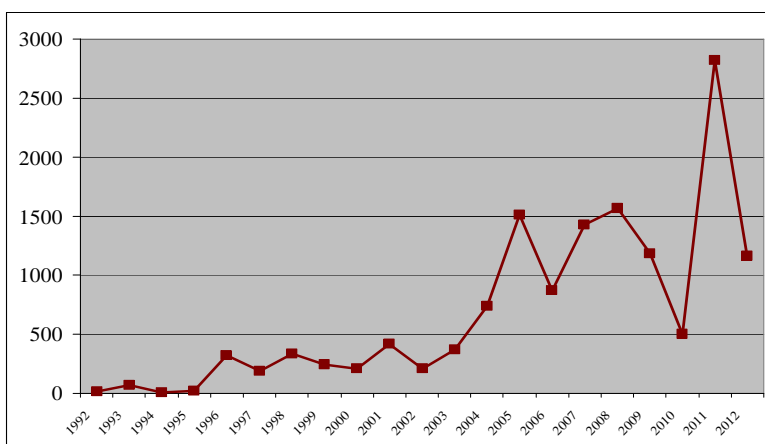

Рис. 6. Динаміка інвестицій у проекти ДПП в Україні у 1992-2012 рр. (млн. дол. США)

(Джерело: розроблено автором)

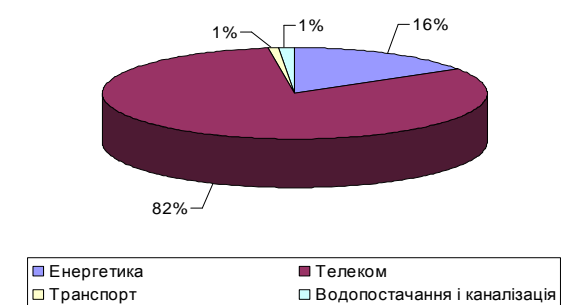

Рис. 8. Розподіл інвестицій у проекти ДПП в Україні за секторами економіки (%)

Щодо моделей проектів ДПП, які використовувались в Україні, то найбільш популярною формою було передання активів (приватизація), на

другому місці – «проекти під ключ» (відповідно 56% і 40% загальної кількості проектів та 19% і 79% загальної кількості інвестицій). Найменш популярними моделями в Україні є концесії і договори управління і експлуатації. Всього було реалізовано по одному такому проекту. Обидва у секторі водопостачання і каналізації на загальну суму 202 млн. дол.

На підґрунті аналізу стану і моделей ДПП в Україні зроблено висновок, що для України розвиток ДПП є порівняно новим інструментом об'єднання зусиль держави і бізнесу при реалізації різного роду великих проектів.

Визначено особливості і низку проблем, що стримують розвиток ДПП в Україні: невизначеність шляхів підвищення ефективності взаємодії держави і частки сектора; відсутність чітко обґрунтованого механізму відбору приватних підприємств для співробітництва з державою; невизначеність пріоритетних галузей промисловості, у яких доцільно створювати проекти ДПП; невизначеність механізмів економії бюджетних коштів за рахунок залучення фінансування з боку приватного сектора (механізм ДПП дозволяє державі істотно зменшити обсяг своїх капітальних вкладень в об'єкт інвестування за рахунок коштів приватних інвесторів); невизначеність механізмів оволодіння певною часткою ринку і забезпечення населення послугами і продукцією.

Однією з основних проблем розвитку ДПП є визначення методики оцінки економічної ефективності партнерських проектів, що являє собою досить складне завдання, оскільки для його розв'язання необхідно зіставити різномірні економічні, технічні, соціальні показники і привести їх до одного знаменника. Існуючі вітчизняні методики і досвід їх застосування відповідають традиційним інвестиційним проектам, але не відображають багатьох принципово важливих особливостей державно-приватного партнерства, серед яких – складний характер взаємодії сторін; великі масштаби і велика тривалість багатьох угод; розподіл і управління ризиками.

Необхідно визначити основні критерії економічної ефективності ДПП як індивідуальні для бізнесу і для держави, так і спільні. Крім об'єктивного економічного аналізу, що визначає ефективність з точки зору господарюючого суб'єкта і ефективність для держави, необхідним є визначення спільної ефективності, тобто того, що може бути водночас ефективним для приватної компанії і для держави. Необхідно також аналізувати і оцінювати ефективність досягнення цілей ДПП, а не цілей бізнесу та держави окремо. Для аналізу й оцінки ефективності ДПП варто покласти порівняння показників досягнення цілей «з ДПП – без ДПП» з позицій держави і з позицій бізнесу (альтернативний метод).

Виявлено недоліки нормативно-правового забезпечення реалізації відносин ДПП в Україні: слабка комерційна привабливість об'єктів партнерства; недостатня обґрунтованість питань перерозподілу прав власності; поспішність прийняття адміністративних рішень щодо створення ДПП без докладної розробки його моделі і механізму; обмеженість інструментів державної підтримки партнерів; необхідність у посиленні інституціональної складової і якості економічної експертизи проектів ДПП; нечітке уявлення про фінансові джерела, потенційні ризики й очікувану ефективність від реалізації проектів.

Розвиток державно-приватного партнерства в Україні вимагає певних коректив у національному законодавстві, вихідним пунктом яких має бути регламентація ДПП і всіх його форм, припустимих або прийнятних в умовах соціально-політичного і економічного розвитку країни.

По-перше, на даний момент у законодавстві, що стосується ДПП, присутні яскраво виражені недоліки:

- існуючі законодавчі норми не можуть урахувати повною мірою специфіки фінансових і правових відносин учасників проектів ДПП;
- в українській практиці відсутні нормативно-правові акти, що безпосередньо регулюють механізм взаємодії держави та приватних інвесторів у рамках ДПП;
- на законодавчому рівні чітко не визначено галузі економіки й напрямки, у яких припустимим є використання механізму ДПП;
- відсутні правові акти, що містять положення щодо повноважень органів влади у випадку їхньої участі в здійсненні проектів ДПП;
- законодавчо не передбачено угоди й договори щодо ДПП у публічно-правовій сфері.

Не менш важлива і юридично закріплена позиція щодо власності, структури оподаткування і регулювання потенційних конфліктів інтересів.

По-друге, для ефективного застосування механізму ДПП державі необхідно забезпечити підвищення кваліфікації державних і муніципальних службовців. Велика увага має приділятися здійсненню консультативної підтримки реалізації проектів на регіональному і муніципальному рівнях. Означену проблему можна вирішити за допомогою створення при уряді/адміністрації спеціальних консультативних органів, які зможуть надавати підтримку проектам ДПП як на етапі його розробки, так і консультувати учасників у рамках його реалізації.

По-третє, в Україні відсутнє чітке розуміння самого механізму ДПП. Так, на даний момент під проектами ДПП в Україні найчастіше розуміються великі фінансовані проекти за рахунок залучення коштів держбюджету. Проте, більшість таких проектів не є проектами ДПП з точки зору світової практики, тому що основою ДПП є грамотно й чітко спланований розподіл ризиків у рамках проекту. Особливо ефективною є взаємодія держави й бізнесу при реалізації великих інвестиційних проектів в інноваційній сфері. Однак вона вимагає чіткого визначення державою стратегічних пріоритетів і шляхів їхнього досягнення за допомогою окремих локальних проектів; установа правил взаємодії держави і приватного бізнесу при реалізації спільних проектів; розробку конкретних пропозицій щодо розподілу інвестицій, ризиків і вигід для кожного реалізованого проекту.

На такому підґрунті запропоновано три основних групи моделей партнерства держави і бізнесу (кластерів), доцільних для України (табл. 6).

Характеристика моделей ДПП

		Модель 1	Модель 2	Модель 3	
Характеристики моделей ДПП	Зміст	Держава допускає приватного інвестора в сферу своєї відповідальності. Компанія буде і/або управляє об'єктом протягом певного строку	Держава створює умови (інфраструктуру) для реалізації проекту приватним інвестором	Держава прямо бере участь у проекті приватної компанії	
		Мета	Підвищення ефективності управління об'єктами державної власності	Вплив на економіку для вирішення важливих завдань соціально-економічного розвитку	
		Функції держави	Надання суспільних благ / інфраструктурних послуг	Управління розвитком національної економіки	
	Вигоди	Для держави	Скорочення бюджетних витрат; фінансування проектів без збільшення дефіциту бюджету і державного боргу; підвищення ефективності і зниження вартості реалізації проекту; використання більш ефективних технологій, у т.ч. у сфері управління	Розвиток відповідних галузей економіки; компенсація витрат на створення інфраструктури за рахунок росту податкових надходжень	Стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки; зростання бюджетних доходів від участі в проекті
		Для приватного інвестора	Розширення діяльності, що особливо актуально в умовах насичених ринків збуту; гарантоване одержання прибутку в середній довгостроковій перспективі, що є гарантією стабільності бізнесу; можливість залучати позикові кошти на більш вигідних умовах під гарантії держави	Зниження витрат на створення інфраструктури; зниження рівня ризиків проекту	Одержання державної підтримки у формі бюджетного фінансування, надання державних гарантій, без яких реалізація проекту була б істотно ускладнена через значний кількості ризиків
	Механізми	ВОТ, ВООТ, ВТО, ВОО, ВОМТ, ДВООТ, DBFO, BOLT, Brownfield, Service contract, лізинг і ін.	Спільні проекти	Фонди прямих інвестицій з участю держави	
	Сфери	Інфраструктура	Інновації, високі технології	Інновації	
	Інструменти	Бюджетне фінансування, бюджетні інвестиції, державні гарантії	Бюджетне фінансування, створення інфраструктури	Бюджетне фінансування, державні гарантії, субсидування процентних ставок	
	Інститути	Загальнодержавні цільові програми, державні програми	Загальнодержавні цільові програми, державні програми	Фонди прямих інвестицій	

(Джерело: розроблено автором)

Досліджено чинники, що сприяють і що гальмують розвиток державно-приватного партнерства в Україні. Узагальнено і визначено ранг відповідних чинників (табл. 7).

Таблиця 7

**Фактори, що сприяють / гальмують
взаємодію держави і приватного бізнесу в Україні**

НАЙМЕНУВАННЯ ЧИНИКІВ	Значимість чинника	Ранг чинника
<i>Чинники, що сприяють розвитку ДПП</i>		
Можливість реалізації інтересів держави і приватного бізнесу при виконанні великих проектів	0,25	1
Значний потенціал і необхідність розвитку сфери ЖКГ на основі концесій	0,12	5
Законодавча база в галузі правового забезпечення взаємодії держави й приватного бізнесу, що розвивається	0,10	6
Гарантії та підтримка держави при реалізації проектів ДПП	0,13	4
Можливість використання коштів інвестиційних і пенсійних фондів у проектах взаємодії держави і приватного бізнесу	0,22	2
Використання проектного фінансування, що дозволяє залучати довгострокові кредити	0,18	3
Разом	1,00	
<i>Чинники, що гальмують розвиток ДПП</i>		
Недосконалість єдиної правової основи, термінології і форм взаємодії держави і приватного бізнесу	0,13	5
Недостатність управлінського досвіду і професійної компетенції в галузі реалізації проектного фінансування і механізмів концесії	0,20	3
Дефіцит фінансових ресурсів у регіональних бюджетах і у приватних фірм	0,30	1
Проблема забезпечення прозорості тендерних процедур та інших процесів взаємодії держави і приватного бізнесу	0,22	2
Разом:	1,00	

(Джерело: розроблено автором)

Доведено, що найважливішими чинниками розвитку ДПП є можливість реалізації інтересів держави і приватного бізнесу при виконанні великих проектів, а також можливість використання коштів інвестиційних і пенсійних фондів у проектах взаємодії держави й приватного бізнесу.

Проведений аналіз стримуючих факторів дозволив зробити висновок, що найбільші проблеми пов'язані з дефіцитом фінансових ресурсів у регіональних, муніципальних бюджетах і у приватних фірм; недостатністю управлінського досвіду та професійної компетенції в галузі реалізації проектного фінансування і механізмів ДПП. Важливе значення має проблема забезпечення прозорості тендерних процедур та інших процесів взаємодії органів влади і бізнес-структур, а також недосконалість єдиної правової основи, термінології і форм взаємодії держави і приватного бізнесу.

На такому підґрунті запропоновано напрями взаємодії держави і приватного бізнесу в Україні. Такими вважається: реалізація великих інфраструктурних проектів; розвиток інноваційної інфраструктури країни; використання фінансового потенціалу інвестиційних, пенсійних фондів і приватних фірм; розвиток соціальної інфраструктури; використання нових форм і механізмів ДПП.

Для розвитку національної економіки доцільне виділення нових форм ДПП, які можуть стати ефективним механізмом розвитку інноваційних галузей. Кожна з форм наповнена конкретними механізмами й інструментами, що є змістовною частиною фінансових, податкових, митних, економічних, організаційних, правових, управлінських та інших відносин.

Пропонується впроваджувати нові механізми ДПП – не тільки такі, що є бізнес-привабливими і швидко окупаються, але й соціально-значимі проекти будівництва й експлуатації автодоріг, шкіл, дитсадків, лікарень тощо. Доцільно увести контракти державно-приватного партнерства на управління і оренду, спільну діяльність, використання об'єктів, що знаходяться у державній власності.

Для реалізації контрактів ДПП у формі управління необхідно застосовувати новий фінансовий механізм – «винагорода за управління об'єктом ДПП», який можна використовувати при модернізації і наступному управлінні об'єктами державної власності. З урахуванням особливостей проектів пропонується створення можливостей сполучення різних видів контрактів, застосовуваних у світовій практиці. Крім цього, залежно від масштабу проектів ДПП і обсягу інвестицій, доцільним вважається впровадження дворівневої системи підтримки їх реалізації.

Для реалізації великих інфраструктурних проектів ДПП необхідно залучати міжнародні фінансові інститути. Для виконання регіональних проектів ДПП доцільно ширше використовувати потенціал вітчизняних інвесторів. У зв'язку з цим необхідно розробити стандартизовані моделі ДПП для відповідних галузей, типові контракти й фінансово-економічні моделі (розрахунки), а також «Дорожні карти» для потенційних інвесторів і державних органів.

Головною умовою ефективної реалізації механізму ДПП є готовність учасників партнерства керуватися стратегічними перспективами розвитку держави. Розвиток ДПП сприятиме створенню системи національних інтересів, які поєднують державу й приватний бізнес.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розв'язано актуальну наукову і практично значущу проблему обґрунтування сучасної методології формування й розвитку державно-приватного партнерства та механізму його реалізації в Україні.

Основні результати, що визначають наукову новизну дисертації, полягають у наступному.

1. Розроблено методологію формування державно-приватного партнерства на підґрунті ретроспективного аналізу теоретичних основ взаємодії суспільного й приватного секторів економіки – концепцій (ліберальної, класичної, інституціональної, кейнсіанської, неокласичної) та сучасних теорій (агентської теорії, теорії транзакційних витрат, теорії операційних витрат, теорії неповних контрактів).

Обґрунтовано, що методологічною основою аналізу сутності, економічного змісту, механізмів і протиріч розвитку державно-приватного партнерства є теорія сумісно-розділених відносин: сумісними є відносини об'єднання фінансових, трудових, інтелектуальних та інших ресурсів для спільної реалізації проектів, а розділеними є відносини власності, відносини щодо розподілу ризиків, а також щодо одержання й привласнення вигід від реалізації проектів державно-приватного партнерства;

2. Досліджено генезис та історію розвитку державно-приватного партнерства. Доведено, що діалектика відносин між суспільним і приватним секторами економіки є основою логіко-історичного становлення й розвитку ДПП. Виокремлено первинні форми партнерських відносин – відкуп, каперство або корсарство, перші приватні корпорації, концесії, які розглядаються як протоформи ДПП.

Виявлено два головних чинника виникнення ранніх форм державно-приватного партнерства – інтереси сторін і нерозвиненість держави та її інститутів. Доведено, що протоформи (у якості форм взаємодії держави з приватним бізнесом) базувалися на взаємовигідній основі, але в них були відсутні інституційні складові. Показано, що різноманітність сучасних інституціональних форм і моделей ДПП обумовлена посиленням державного впливу на економіку та корпоратизацією економічних відносин, розширенням і поглибленням співпраці держави з приватним капіталом.

3. Систематизовано методи дослідження сутності і структури державно-приватного партнерства та механізмів взаємодії державного і приватного секторів економіки за напрямками: 1) еволюційно-генетичний; 2) структурно-морфологічний; 3) функціональний. Доведено, що використання кожного з методів передбачає застосування інструментарію різних напрямів сучасної економічної науки, теорії сумісно-розділених відносин, а також сучасних теорій державно-приватного партнерства (агентської теорії, теорії транзакційних та теорії операційних витрат; теорії неповних контрактів, теорії змішаної економіки, теорії суспільних благ).

4. Удосконалено категоріальний апарат економічної теорії щодо проблем функціонування й розвитку відносин державно-приватного партнерства., що проявляється у наступному: а) виявлені діалектичного зв'язку низки категорій і понять партнерства держави і приватного бізнесу та форм їх взаємодії; б) систематизації підходів до визначення дефініції «державно-приватне партнерство» за фінансовим, організаційним та правовим критеріями; г) обґрунтуванні сутності взаємодії держави й приватного капіталу в змішаній економіці як категорії державно-приватного партнерства, що включає і відображає спільність цілей, ринкові механізми взаємодії та сумісно-розділені відносини у прибутках та ризиках.

5. Уточнено сутність економічної категорії «державно-приватне партнерство». Дефініцію «державно-приватне партнерство» пропонується розглядати як систему взаємовигідного економічного співробітництва державного і приватного секторів економіки (з можливістю залучення третіх осіб), що певним чином організаційно-юридично оформлена, заснована на розподілі ризиків між державою і приватним сектором (на покладанні ризиків на того партнера, який зможе попередити, або пом'якшити їх негативні наслідки) і орієнтується на одержання максимального ефекту від реалізації проектів державно-приватного партнерства та на задоволення інтересів суб'єктів державно-приватного партнерства в умовах обмеженості ресурсів окремої сторони.

Доведено, що за своєю суттю це система інвестиційних проектів, заснована на справедливому розподілі необхідних організаційних, фінансових, виробничих та інших ризиків, що й забезпечує сторонам прийнятний результат.

6. Виявлено загальні передумови формування державно-приватного партнерства: зростання суспільних потреб при значному дефіциті державних ресурсів; обмеженість традиційних банківських джерел фінансування особливо у довгостроковому кредитуванні; виникнення промислово-фінансових груп.

Розкрито особливості державно-приватного партнерства в країнах з різним рівнем розвитку. Доведено, що у високорозвинених країнах світу такими є інтенсифікація діяльності державно-приватного партнерства в цілому та поглиблення відмінностей в темпах зростання на окремих регіональних ринках; збільшення кредитного потенціалу інфраструктурних проектів соціальної спрямованості, глобалізації проектів державно-приватного партнерства.

В країнах, що розвиваються такими особливостями є нестійкість динаміки різних форм і видів інвестицій у проекти державно-приватного партнерства; зосередження переважної частини інвестицій у інфраструктурних проектах енергетичного напрямку за рахунок інвестицій у транспортні та телекомунікаційні проекти; відносно низька відповідальність приватного сектору за експлуатаційні витрати та пов'язані з ними ризики.

Особливостями ДПП в країнах з трансформаційною економікою є обмеження їх ресурсного й інституціонального забезпечення; переважне зосередження інвестування у інфраструктурні, енергетичні, телекомунікаційні проекти; гальмування і навіть припинення реалізації проектів державно-приватного партнерства під час світової кризи.

7. Розширено уявлення щодо чинних моделей державно-приватного партнерства: узагальнено підходи до їх класифікації за такими критеріями, як право власності, відповідальність за інвестиції, розподіл ризиків, термін дії контракту; доповнено їх класифікацію за критерієм відповідальності приватного сектора (контракти постачання й управління, проекти під ключ, affermage/оренда, концесії, приватна власність на активи; розуміння механізму формування і реалізації проектів державно-приватного партнерства в частині об'єднання активів держави з інвестиційними, управлінськими, мотиваційними та іншими ресурсами приватного сектора. Визначено, що практично всі моделі державно-приватного співробітництва визначаються двома головними чинниками. Перший – це інтереси сторін, другий – нерозвиненість держави та її інститутів.

8. Виявлено і охарактеризовано сучасні особливості розвитку державно-приватних партнерств в Україні: нерівномірність кількості проектів і обсягів інвестицій за роками та регіонами; некоректність державної звітності про хід реалізації проектів державно-приватного партнерства; домінування таких форм відносин державно-приватного партнерства як передавання активів, проекти «під ключ» над концесіями та угодами управління й експлуатації; нестійкість фінансового партнерства влади й бізнесу внаслідок дефіциту довіри між ними; недосконалості законодавства в сфері державно-приватного партнерства.

Визначено методичні підходи до вибору моделей ДПП, які доцільно запроваджувати в Україні, в аспекті об'єднання активів держави з інвестиційними, управлінськими, мотиваційними та іншими ресурсами приватного сектора.

9. Розвинуто теорію ризиків за рахунок її доповнення: 1) врахуванням впливу інституціональних чинників (корупція, нераціональне витрачання коштів при здійсненні державних закупівель, низький рівень менеджменту); 2) використанням методів якісної і кількісної оцінки ризиків; 3) необхідністю пропорційності зв'язку між величиною ризику і очікуваним економічним ефектом.

Запропоновано використання матриці ризиків в якості інструменту для аналізу можливостей виникнення, наслідків ризиків та заходів з їх послаблення. Метою матриці є необхідність проілюструвати діапазон ризиків, які можуть виникнути на кожній фазі проекту державно-приватного партнерства, з викладенням кращих позицій сторін щодо розподілу ризиків.

10. Удосконалено модель PEST-класифікації ризиків державно-приватного партнерства за рахунок: 1) доповнення кожної з груп ризиків новими видами (P – прямі політичні ризики, протекціонізм, законодавчі зміни; E – передінвестиційні, ризик зборів з доходів, фінансові ризики, ризики перевитрати; S – ризики громадської думки, екологічні, моральні, ризики партнерства і ризики групової справедливості; T – ризик управління проектами, ризик будівництва; ризик проектування і прихованих дефектів, оточення, форс-мажор); 2) розкриття залежності між ризиками у кожній групі; 3) класифікації ризиків за рівнями та стадіями виконання партнерських проектів.

11. Розроблено концепцію управління бізнес-ризиками ДПП, яка містить: 1) визначення сутності і класифікацію ризиків державно-приватного партнерства за критеріями: політичні, економічні, соціокультурні, технологічні; 2) визначення ключових факторів ризиків – імовірність їх виникнення і ступінь їх наслідків (впливу); 3) виявлення методів, прийомів і принципів розподілу ризиків, які необхідно використовувати при прийнятті та реалізації рішень в умовах ризику; 4) систему управління ризиками з метою їх елімінації.

Доведено, що управління ризиками має бути спрямоване на виявлення, запобігання, стримування та зниження ризиків в інтересах проекту і має тривати протягом усього життя проекту; виділено п'ять етапів циклу управління ризиками: аналіз макро- і мікросередовища, вибір ознак класифікації ризиків, якісна і кількісна оцінка ризиків, вибір і обґрунтування методів управління ризиками; моніторинг ризиків. Реалізація концепції забезпечує можливість вибору ефективної моделі уникнення ризиків.

12. Здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення державно-приватного партнерства в Україні. Доведено, що Закон про дану діяльність потребує подальшої розробки, зокрема обґрунтування відповідної інституційної складової, яка б дозволила підняти організаційні аспекти ДПП в Україні на новий рівень.

Виявлено основні недоліки у законодавстві, що стосується ДПП:

- існуючі законодавчі норми повною мірою не можуть урахувати всієї специфіки фінансових і правових відносин учасників проектів з використанням механізму ДПП;

- в українській практиці відсутні нормативно-правові акти, що безпосередньо регулюють механізм взаємодії держави та приватних інвесторів у рамках ДПП;

- на законодавчому рівні чітко не визначено галузі економіки й напрямки, у яких припустиме використання механізму ДПП;

- відсутні правові акти, що містять положення про повноваження органів влади у випадку їхньої участі в здійсненні проектів із застосуванням механізму ДПП;

- законодавчо не передбачено угоди й договори про ДПП у публічно-правовій сфері.

Не менш важлива і юридично закріплена позиція щодо власності, структури оподаткування і регулювання потенційних конфліктів інтересів.

Держава як учасник державно-приватного партнерства має зосередити увагу на підвищенні кваліфікації державних і муніципальних службовців та налагодженні консультативної підтримки реалізації проектів на регіональному і муніципальному рівнях.

13. Обґрунтовано механізм розвитку державно-приватного партнерства в Україні з урахуванням великої кількості учасників, складності процедур здійснення та управління проектною діяльністю. Авторський підхід базується на узагальненні теоретико-методологічних засад економічної динаміки, на розкритті економічної природи державно-приватних партнерств, вивченні світового досвіду і особливостей їх функціонування в країнах з різним рівнем

економічного розвитку, а також ураховує використання стандартних методик, рекомендованих міжнародними організаціями.

На такій підставі запропоновано перспективні напрямки використання різних форм ДПП в національній економіці в аспекті активізації діяльності економічних суб'єктів для зміцнення економіки України і добробуту громадян. Такими вважається: реалізація великих інфраструктурних проектів; розвиток інноваційної інфраструктури країни; використання фінансового потенціалу інвестиційних, пенсійних фондів і приватних фірм; розвиток соціальної інфраструктури; використання нових форм і механізмів ДПП.

Пропонується застосовувати новий фінансовий механізм – «винагорода за управління об'єктом ДПП». Для реалізації великих інфраструктурних проектів ДПП необхідно залучати міжнародні фінансові інститути.

Для виконання регіональних проектів ДПП пропонується ширше використовувати потенціал вітчизняних інвесторів. У зв'язку з цим необхідно розробити стандартизовані моделі ДПП для відповідних галузей, типові контракти й фінансово-економічні моделі (розрахунки), а також «Дорожні карти» для потенційних інвесторів і державних органів.

Впровадження висновків і пропозицій автора забезпечить адекватне використання цих механізму розвитку відносин державно-приватного партнерства в Україні, що сприятиме ефективному управлінню цим процесом і забезпечить економічну сталість країни і зростання добробуту її громадян.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Індивідуальна монографія:

1. Брайловський І.А. Моделі і механізми державно-приватного партнерства: реалізація в Україні: Монографія / І. А. Брайловський. – Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2014. – 376 с.

Підрозділ у колективній монографії:

2. Брайловський І. А. Державне управління ризиками проектів державно-приватного партнерства / Інноваційна складова сучасної економічної динаміки: колективна монографія / за ред. В.Ф.Беседіна, А.С.Музиченка.- Уманський державний педагогічний університет.- Підрозділ 3.11. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2013. - С. 288–291.

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Брайловський І. А. Генезис протоформ державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2011. – № 1 (52). – С. 47–51. – (Серія «Економічні науки»).

4. Брайловський І. А. Сучасні теорії державно-приватного партнерства / І. А. Брайловський // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія «Економічні науки». – Вип. 24.- Маріуполь : ДВНЗ «Приазов. держ. техн. ун-т», 2012. – С. 49–54.

5. Брайловський І. А. Економічний зміст категорії державно-приватне партнерство [Текст] / І. А. Брайловський // Наука молода. – Тернопіль, 2012. – № 18. – С. 114–117.

6. Брайловський І. А. Сучасний стан державно-приватного партнерства в країнах Європейського Союзу / І. А. Брайловський // Ефективна економіка. – 2012. – № 12. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1699>.

7. Брайловський І. А. Аналіз застосування проектів державно-приватного партнерства в країнах СНД [Текст] / І. А. Брайловський // Зб. наук. праць Донецького державного університету управління. Серія «Економіка». – 2012. – Т. XIII. – Вип. 248. – С. 57–67.

8. Брайловський І. А. Сутність і характеристика ризиків учасників державно-приватних партнерств / І. А. Брайловський // Схід : аналітично-інформаційний журнал. – 2012. – № 6 (120). – С. 7–11.

9. Брайловський І. А. Моделі державно-приватних партнерств [Текст] / І. А. Брайловський // Зб. наук. праць Донецького державного університету управління. Серія «Економіка». – 2012. – Т. XIII.– Вип. 255. – С. 51–61.

10. Брайловський І. А. Категорії ризиків державно-приватного партнерства у PEST-класифікації [Текст] / І. А. Брайловський // Зб. наук. праць Донецького державного університету управління. Серія «Економіка». – 2012. – Т. XIII. – Вип. 257. – С. 26–34.

11. Брайловський, І. А. Характеристика орендно-концесійних моделей державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Економіка і організація управління. – 2013. – № 1 (15) – 2 (16). – С. 166–172.

12. Брайловський І. А. PEST-класифікація ризиків державно-приватного партнерства / І. А. Брайловський // Схід : аналітично-інформаційний журнал. – 2013. – № 1 (121). – С. 15–19.

13. Брайловський І. А. Державно-приватне партнерство як інструмент задоволення суспільних потреб [Текст] / І. А. Брайловський // Наук. записки Національного університету “Острозька академія” (Серія «Економіка»). – Вип. 23. – 2013. – С. 11–14.

14. Брайловський І. А. Державно-приватне партнерство як угода про взаємні вигоди [Текст] / І. А. Брайловський // Наук. записки Національного університету “Острозька академія”. (Серія «Економіка»). – 2013. – Вип. 24. – С. 15–18.

15. Брайловський І. А. Державно-приватні партнерства: сутність, економічний зміст, класифікація і цілі [Текст] / І. А. Брайловський // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. трудов. – Т. 1. – Донецк : ДонНУ, 2013. – С. 60–62.

16. Брайловський І. А. Управління ризиками проектів державно-приватного партнерства / І. А. Брайловський // Схід : аналітично-інформаційний журнал. – 2013. – № 5 (125). – С. 17–21.

17. Брайловський І. А. Засоби держави стосовно зниження ризиків державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Інноваційна економіка. – 2013. – № 5 (43). – С. 21–24.

18. Брайловський І. А. Засоби зниження наслідків ризиків державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Економіка та держава. – 2013. – № 9. – С. 26–28.

19. Брайловський І. А. Інтереси і переваги в проектах державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Т. 14. – № 2. – Тернопіль, 2013. – С. 52–57.

20. Брайловський І. А. Контракт постачання та управління як модель державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Вісник Донецького національного університету. Серія «Економіка і право». – 2013. – № 1. – С. 24–26.

21. Брайловський І. А. Передача активів – роздержавлення як одна з моделей державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. – 2013. – № 1 (12). – Харків : Право, 2013. – С. 92–99.

22. Брайловський І. А. Потенційні вигоди державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Водний транспорт : зб. наук. праць Київської державної академії водного транспорту ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. – № 2 (17). – К. : КДАВТ, 2013. – С. 68–72.

23. Дмитриченко Л. І., Брайловський І. А. Державно-приватне партнерство: сутність, закордонний досвід, механізм реалізації в Україні [Текст] / Л. І. Дмитриченко, І. А. Брайловський // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Т. 2. – Донецк : ДонНУ, 2014. – С. 105–108. (*Особистий внесок дисертанта: визначено сутність державно-приватного партнерства*).

24. Брайловський І. А. Теоретичні засади взаємодії суспільного і приватного секторів економіки в рамках державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Економіка і управління. – 2014. – №3 (63). – С. 68–72.

Статті у зарубіжних наукових виданнях та прирівняних до них вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

25. Брайловський І. А. Інтереси і вигоди приватного сектора в проектах державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Бізнес-інформ. – 2013. – № 8 (427). – С. 232–236.

26.Брайловський І. А. Розвиток державно-приватного партнерства в Україні в контексті світових тенденцій / І. А. Браїловський // Схід: аналітично-інформаційний журнал. – 2014. – № 1 (127). – С. 6–10.

27. Dmytrychenko L., Braylovskiy I., Millier K. State-private partnership: essence, foreign experience, and mechanism of realization in Ukraine [Text] / L. Dmytrychenko, I. Braylovskiy, K. Millier // Journal of Eastern European and Central Asian research. – 2014. – Vol 1. – № 3. – Pp. 1-7. (*Особистий внесок дисертанта: запропоновано механізм реалізації державно-приватного партнерства в Україні*).

28. Браїловський І. А. Теорія сумісно-розділених відносин як методологічне підґрунтя визначення категорії та формування механізмів державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Браїловський // Схід: аналітично-інформаційний журнал. – 2015. – № 1 (133). – С. 5–7.

Статті в інших наукових виданнях:

29. Браїловський І. А. Аналіз підходів до класифікації моделей державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Браїловський // Вісник Одеського національного університету (Серія «Економіка»). – Т. 18. – Вип. 3/1. – Одеса : Гельветика, 2013.- С. 60–63.

30. Браїловський І. А. Аналіз чинників впливу на результативність проектів державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Браїловський // Вісник Одеського національного університету (Серія «Економіка»).- Т. 18. – Вип. 1/1.– Одеса : Гельветика, 2013. – С. 47–50.

31. Braylovskiy I.A. Analysis of the use of public-private partnership in the SIC [Text] / I. A. Braylovskiy // Вестник университета «Туран» (Казахстан). Научный журнал. – 2014. – № 2 (62). – С. 9-15.

Матеріали наукових конференцій:

32. Браїловський І. А. Теорії державно-приватного партнерства в міжнародній практиці / І. А. Браїловський // "Перспективні напрямки економічної науки" / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Днепропетровськ, 1-2 лютого 2012 р. – Дніпропетровськ: НО "Перспектива", 2012. – С. 65-69.

33. Браїловський І. А. Розвиток державно-приватного партнерства в країнах ЄС / І. А. Браїловський // "Маркетинг на міжнародних ринках товарів і послуг: глобальні аспекти" / Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції викладачів, аспірантів і студентів, 14-15 лютого 2013 р. У 2-х т., Попрад, Словаччина, 2013. – Т. I. – С. 13-16.

34. Браїловський І. А. Сутність ризиків державно-приватних партнерств / І. А. Браїловський // "Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності" / Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Донецьк, 27-28 лютого 2013 р. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. – С. 140-144.

35. Брайловський І. А. Державно-приватне партнерство в країнах СНД / І. А. Брайловський // "Věda a technologie: krok do budoucnosti-2013" / Materiály IX mezinárodní vědecko-praktická konference, Díl.9. 27.02-05.03.2013. Ekonomike vědy. Administrativa: Praha. – Publishing House "Education and Science" s.r.o. – S. 15-17.

36. Брайловський І. А. Генезис протоформ державно-приватного партнерства / І. А. Брайловський // "Сучасна економічна теорія та пошук ефективних механізмів господарювання" / Зб. матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції, Сімферополь, 15-16 березня 2012 р. – Саки: ПП "Підприємство Фенікс", 2012. – С. 211-212.

37. Брайловський І. А. Передача активів – роздержавлення як одна з моделей державно-приватного партнерства / І. А. Брайловський // "Економічна теорія в умовах глобалізації економіки" / Тези доповідей і виступів V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених, 20-21 березня 2013 р., Донецьк. – Донецьк: Юго-Восток, 2013. – С. 159-161.

38. Брайловський І. А. Теоретичні засади взаємодії суспільного і приватного секторів економіки в рамках державно-приватного партнерства / І. А. Брайловський // "Формування конкурентоспроможної економіки: теоретичні, методичні та практичні засади" / Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 21-22 березня 2013 р., Тернопіль. – С. 105-107.

39. Брайловський І. А. Етапи управління ризиками проектів державно-приватного партнерства / І. А. Брайловський // "Маркетингове управління конкурентоспроможністю" // Збірник тез доповідей учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, 29 березня 2013 р., Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля. – С. 44-45.

40. Брайловский, И. А. Подходы к построению классификации рисков государственно-частного партнерства / И. А. Брайловский // Актуальные проблемы экономики и управления: сборник материалов ежегодной международной научной конференции, Москва, 15-17 апреля 2013 г. [Электронный ресурс]/ под ред. О.В.Чабанюка.- Электрон. текст. дан. (1 файл 2,6 Мб) Вып. 2. – Киров : МЦНИП, 2013. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).- ISSN 2304-1552.- С. 14–25.

41. Брайловський І. А. Характеристика орендно-концесійних моделей державно-приватного партнерства // "Актуальні проблеми і прогресивні напрямки управління економічним розвитком вітчизняних підприємств" / Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23-24 квітня 2013 р., Кривий Ріг. – У 2 т. Том 2. – Кривий Ріг: КЕІ КНУ, 2013. – С. 288-290.

42. Брайловський І. А. Економічний зміст категорії "Державно-приватне партнерство" / І. А. Брайловський // "Економічні проблеми сталого розвитку" / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., Суми, 24-26 квітня 2013 р.: у 4 т. – Суми, СумДУ, 2013. – Т. 1. – С. 30-32.

43. Брайловський І. А. Сучасні теорії державно-приватного партнерства / І. А. Брайловський // "Математичні методи, моделі та інформаційні технології в

економіці"/ Матеріали III Міжнародної науково-методичної конференції, 14-17 травня 2013 р., Чернівці. – Чернівці: ДрукАРТ, 2013. – С.24-26.

44. Брайловський І. А. Моделі державно-приватних партнерств / І. А. Брайловський // "Україна – Чорногорія: економічна трансформація та перспективи міжнародної співпраці" / Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції викладачів, аспірантів і студентів, 18-25 травня 2013 р., Будва, Чорногорія. – Т. 1. – С. 18-21.

45. Брайловський І. А. Управління ризиками проектів державно-приватного партнерства // "Бізнес в умовах трансформаційної економіки" / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 21-25 травня 2013 р., Сімферополь. – Судак: Кримський інститут бізнесу, 2013. – С.7-11.

46. Braylovskiy I. A. Staatsinteressen an Projekten für öffentlich-private Partnerschaft [Text] / I. A. Braylovskiy // Applied Sciences and technologies in the United States and Europe: common challenges and scientific findings : Papers of the 2nd International Scientific Conference (September 9-10, 2013). – New York : Cibunet Publishing, 2013. – Pp. 192–194.

47. Брайловский И. А. Использование PEST-классификации для идентификации рисков государственно-частного партнерства / И. А. Брайловский // "Соціально-економічний розвиток регіонів" / Збірник матеріалів XXV Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 вересня 2013 р., Київ. – К.: Аналітичний центр "Нова економіка", 2013. – С. 14-17.

48. Брайловський І. А. Інтереси та переваги держави в проектах державно-приватного партнерства // "Модернізація економіки: проблеми, шляхи розвитку та перспективи" / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 вересня, Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ: НО "Перспектива", 2013. – С. 34-36.

49. Брайловський І. А. Державні інтереси в проектах державно-приватного партнерства // "Перспективи розвитку ринкової економіки на засадах конкурентоспроможності, інноваційності та сталості" / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 лютого 2014 р., Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ: ВД "Гельветика", 2014. – С. 190-192.

50. Брайловський І. А. Мета і зміст державно-приватних партнерств / І. А. Брайловський // Технологический аудит и резервы производства. Спецвыпуск. № 1(15). – 2014. / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Якість технологій – якість життя", 22-27 лютого 2014 р., Перемишль, Польща. – Харків: ПП "Технологічний центр". – С.52–54.

АНОТАЦІЯ

Брайловський І. А. Державно-приватне партнерство: методологія, теорія, механізми розвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна. – Харків, 2015.

Розкрито генезис державно-приватних партнерств як соціально-економічного феномену, розроблено методологію аналізу формування й розвитку відносин державно-приватного партнерства на підґрунті поєднання елементів інституціональної, неокейнсіанської і неокласичної теорій; систематизовано досвід застосування ДПП в провідних індустріальних країнах, країнах з низьким і середнім рівнем доходу та в країнах СНД.

Удосконалено категоріальний апарат економічної теорії щодо проблем функціонування й розвитку відносин державно-приватного партнерства;

Узагальнено зміст і цілі державно-приватних партнерств, систематизовано їх моделі; розроблено сучасну концепцію механізму формування і реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

Ключові слова: держава, державно-приватне партнерство, бізнес-ризик, механізми формування і розвитку державно-приватного партнерства.

АННОТАЦИЯ

Брайловский И. А. Государственно-частное партнерство: методология, теория, механизмы развития. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – Харьковский национальный университет имени В.Н.Каразина. – Харьков, 2015.

Раскрыт генезис государственно-частного партнёрства (ГЧП) как социально-экономического феномена. Разработана методология развития отношений ГЧП на основе ретроспективного анализа теоретических основ взаимодействия общественного и частного секторов экономики – либеральной, классической, институциональной, кейнсианской, неоклассической концепций и современных теорий (агентской теории, теории трансакционных издержек, теории операционных издержек, теории неполных контрактов).

Доказано, что методологической основой анализа сущности, экономического содержания, механизмов и противоречий развития государственно-частного партнёрства является теория совместно-разделённых отношений: совместными являются отношения объединения финансовых, трудовых, интеллектуальных и других ресурсов для общей реализации проектов, а разделёнными являются отношения собственности, отношения распределения рисков, а также отношения по поводу присвоения выгод от реализации проектов ГЧП.

Усовершенствован категориальный аппарат экономической теории относительно проблем функционирования и развития отношений ГЧП; выявлена диалектическая взаимосвязь ряда категорий и понятий партнёрства государства и частного бизнеса в контексте ранних и современных форм такого взаимодействия.

Обосновано авторское определение категории «государственно-частное партнерство», учитывающее специфику современных условий становления рыночных отношений в Украине и представляет государственно-частное партнёрство как систему инвестиционных по своей сути проектов, основанную

на справедливом распределении необходимых организационных, финансовых, производственных и других рисков, что обеспечивает участникам партнерства приемлемый результат.

Систематизирован опыт использования ГЧП в развитых странах мира, в государствах с низким и средним уровнем экономического развития, а также в странах СНГ.

Выявлены противоречия и факторы, тормозящие развитие ГЧП в Украине.

Определены содержание и цели ГЧП, потенциальные выгоды и возможные проблемы партнёрства государства и бизнеса и раскрыто их влияние на содержание, формы и направления ГЧП.

Систематизированы модели государственно-частных партнерств по принципу активности и принятия на себя рисков частным сектором. Предложена классификация моделей ГЧП по пяти категориям в порядке возрастания и принятия рисков частным сектором: модели контрактов управления, проектов «под ключ», аренды, уступки, передачи активов. В каждой из категорий моделей выделены многообразные разновидности, которые определяются национальными особенностями страны. Предложена методика выбора моделей, целесообразных к использованию в Украине.

На основании обобщения теоретико-методологических основ экономической динамики и раскрытия экономической природы ГЧП, изучения мирового опыта и особенностей моделей ГЧП в странах с различным уровнем экономического развития обоснован механизм формирования и реализации ГЧП в Украине.

Классифицированы и охарактеризованы риски участников ГЧП. Разработана соответствующая концепция для условий национальной экономики.

Обосновано, что распределение рисков между государством и частным бизнесом должно учитывать тип ГЧП, который реализуется в конкретных условиях страны.

В рамках предложенной концепции обоснована методика расчета рисков проектов ГЧП, учитывающая особенности качественных и количественных методов оценки рисков, а также положения инвестиционной теории об определяющей роли рисков и доходности при принятии инвестиционных решений, что позволяет сделать вывод о вероятности принятия проекта с учетом желаемой доходности и характера рисков проекта.

Предложены методы и инструменты идентификации рисков, направленные на достижение оптимальных результатов по проекту ГЧП. Предложено использование матрицы рисков как инструмента анализа возможностей их возникновения, последствий и мероприятий по предотвращению и снижению уровня риска.

Усовершенствована модель PEST-классификации рисков ГЧП, выделены риски по уровню «государство – частный партнёр – общество»; в каждой группе рисков выделены факторы риска на различных стадиях выполнения партнёрских проектов.

Обоснованы особенности ГЧП в Украине, проанализировано нормативно-правовое обеспечение реализации отношений ГЧП и определены перспективные

направления развития форм и методов сотрудничества государства и бизнеса в нашей стране.

Ключевые слова: государство, государственно-частное партнерство, бизнес-риски, механизмы формирования и развития государственно-частного партнерства.

SUMMARY

Braylovskiy I.A. Public-private partnership:: methodology, theory, mechanisms of development. – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.01 – Economic theory and history of economic thought. – V. N. Karazin Kharkiv National University. – Kharkiv, 2015.

Dissertation is devoted to the problems of the development of modern methodology of public-private partnership and the mechanism of its realization in Ukraine. Particular attention is paid to the management of business risks of public-private partnership.

Investigated the genesis of public-private partnerships as a socio-economic phenomenon, developed a methodology for the analysis of the formation and development of relations between the public-private partnership based on a combination of elements of the institutional, Keynesian and neoclassical theories; systematized experience with public-private partnerships in the leading industrial countries, in low- and middle-income countries and the CIS countries.

It is proved that the methodological basis for the analysis essentially economic content, mechanisms and contradictions in the development of public-private partnership is the theory of co-delimited relations: joint relationships are the financial, labor, intellectual and other resources for common projects, and are separated by property relations risk sharing and relations concerning appropriation of benefits from the implementation of projects of public-private partnership.

Improved categorical apparatus of economic theory on the problems of functioning and development of relations between public-private partnership. The essence and the economic content of the category of "public-private partnership", set the dialectical relationship of a number of categories and concepts in the context of early and modern forms of such/

Summarized the content and purpose of public-private partnerships, systematizing their models; identified the methodical approaches to the selection of models of public-private partnership, which should be used in Ukraine.

Explored the concept of business risk management of public-private partnerships and develop appropriate concept for the conditions of the national economy of Ukraine, in which the proposed methods and tools to identify risks; improved model REST-risk classification of public-private partnerships; perspective directions of development of public-private partnership in Ukraine.

Key words: government, public-private partnership, the model of public-private partnerships, business risks, the mechanism of public-private partnership, the mechanism of formation of public-private partnership.